

HELSINGFORS UNIVERSITET

Inget fel på *hejsan*?

En enkätundersökning av användning av och attityder till hälsningsordet
hejsan

Hanna Laine
014577150
Magisteravhandling
Nordiska språk
Helsingfors universitet
April 2021

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos
Tekijä – Författare – Author Hanna Laine		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Inget fel på <i>hejsan</i> ? En enkätundersökning av användning av och attityder till hälsningsordet <i>hejsan</i>		
Oppiaine – Läroämne – Subject Pohjoismaiset kielet, ruotsi toisena kotimaisena kielenä		
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 51 s. + 1 bilaga
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa suomenruotsalaisten asenteita ruotsinkielistä tervehdyssanaa <i>hejsan</i> kohtaan. Haluan myös selvittää miten henkilön ikä sekä sukupuoli vaikuttavat kyseisen tervehdyssanan käyttöön sekä siihen liittyviin asenteisiin. Lisäksi pohdin vaikuttaako toisen ensin lausuma tervehdys siihen, millaisen tervehdyksen henkilö itse valitsee vastatervehdykseen. Toisin sanoen, esiintyykö henkilöillä taipumusta valita samankaltainen tervehdys kuin toisella.</p> <p>Tutkimus pohjautuu sosiolingvistiikan perusoletuksiin siitä, että kieli on aina riippuvainen sosiaalisesta asiayhteydestä sekä jatkuvasti muuttuvaa. Myös sukupuolen ja iän vaikutus kieleen sekä kieliasenteet ovat keskeisiä tutkimuksen taustoittamisessa. Lisäksi tervehdyssanan <i>hejsan</i> historia sekä erilaiset käyttöyhteydet pohjustavat tutkimusta. Toisaalta nämä saattavat myös selittää tiettyjä tuloksia. Aikaisemmat tutkimukset ruotsinkielisistä tervehdyssanoista tarjoavat vertailukohdan tämän tutkimuksen tuloksille.</p> <p>Tutkimuksen materiaali koostuu 349 vastauksesta elektroniseen kyselytutkimukseen. Kysely rakentuu neljästä avoimesta kysymyksestä sekä kahdeksasta monivalintakysymyksestä, jotka liittyvät tervehdyssanan <i>hejsan</i> käyttöön sekä asenteisiin sitä kohtaan. Aineisto on jaettu ryhmiin erikseen sukupuolen sekä iän perusteella. Ikäryhmiä on kolme, joista nuorempaan kuuluvat kaikki alle 30-vuotiaat, keskimmaiseen ryhmään 30–49-vuotiaat, sekä vanhempaan ryhmään 50-vuotiaat sekä sitä vanhemmat. Aineisto on kerätty eri puolilta Suomea, ja se on jakautunut melko tasaisesti Uudenmaan sekä Pohjanmaan välillä. Kaikkien monivalintakysymyksien sekä yhden avoimen kysymyksen osalta analyysi on kvantitatiivinen, muiden kolmen avoimen kysymyksen osalta kvalitatiivinen.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että suurimmalla osalla suomenruotsalaisista on suhteellisen positiivinen tai vähintään neutraali suhtautuminen tervehdyssanaan <i>hejsan</i>. Suurin osa kyselyyn vastanneista pitää tervehdyssanaa <i>hejsan</i> epämuodollisena, rentona ja mukavana tervehdyksenä. Selkeästi negatiivisia asenteita ei esiinny juuri lainkaan, vain kaksi prosenttia vastaajista pitää tervehdyssanaa <i>hejsan</i> epäkohteliaana. Satunnaisesti tätä tervehdyssanaa käyttää yli 60 prosenttia vastaajista, kun taas aktiivisia käyttäjiä on noin neljännes.</p> <p>Miehet vaikuttavat useammin suhtautuvan neutraalisti kyseiseen tervehdykseen, kun taas naisilla esiintyy enemmän positiivisia asenteita. Toisaalta naisten reaktio tervehdyssanaan <i>hejsan</i> on useammin riippuvainen tilanteesta tai tervehtijästä. Satunnainen käyttö on yhtä yleistä riippumatta sukupuolesta, kun taas naiset ovat useammin aktiivisia kyseisen tervehdyksen käyttäjiä. Tulos on osin yhteneväinen aikaisempien tutkimuksien kanssa, joiden mukaan <i>hejsan</i> on tyypillisempi tervehdys naisten kesken.</p> <p>Nuorimman ikäryhmän vastaajilla esiintyy useammin positiivisia ja neutraaleja asenteita tervehdyssanaan <i>hejsan</i> ja he ovat myös aktiivisimpia kyseisen tervehdyksen käyttäjiä, kun taas vanhimmassa ikäryhmässä on pienin osuus tervehdyksen aktiivisia käyttäjiä. Tervehdystä käytetään kuitenkin myös molemmissa vanhemmissa ikäryhmissä. Lisäksi keskimmaisessä ryhmässä (30–49-vuotiaat) raportoitiin eniten satunnaista tervehdyksen käyttöä. Tällä ryhmällä vaikuttaisi olevan myös eniten hajontaa asenteissa.</p> <p>Ensin lausutulla tervehdyksellä vaikuttaisi selkeästi olevan merkitystä sille, millainen tervehdys valitaan vastatervehdykseen. Moni vastaajista huomioi vastauksessaan erityisesti ensin lausutun tervehdyssanan muodollisuuden, sävyn tai äänenpainon. Suurin osa vastaajista haluaa nämä ominaisuudet huomioimalla osoittaa olevansa yhdenvertainen toisen kanssa. Eroavaisuuksia on siinä, että osan mielestä saman tervehdyksen toistaminen on kohteliasta, kun taas muutamat pitävät sitä epäsovivana. Mikäli ensin lausuttu tervehdyssana on <i>hejsan</i>, toistaisi vain pieni osa saman tervehdyksen (12%). Tavallisimmat vastausvaihtoehdot olivat sen sijaan neutraali <i>hej</i> sekä tämän kahdennettu muoto <i>hej hej</i>.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords <i>hejsan</i> , hälsningsord, hälsningsbeteende, finlandssvensk, sociolingvistik, sexlekt, kronolekt, språkattityder		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited E-thesis		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte och hypotes	5
1.2 Disposition	7
2 Teori och bakgrund.....	7
2.1 Teoretisk utgångspunkt: sociolingvistik	7
2.1.1 Sexolekt och kronolekt	9
2.1.2 Artighet och attityder.....	10
2.2 Om hejsan och andra svenska hälsningsord	11
2.3 Hälsningsord i samtal	13
2.4 Tidigare forskning om svenska hälsningsfraser	14
3 Material och metod	17
3.1 Material.....	18
3.2 Insamlings- och analysmetod	20
3.3 Metodkritik och forskningsetik	21
4 Analys.....	23
4.1 Könsskillnader.....	23
4.1.1 Användning av hejsan	23
4.1.2 Attityder till hejsan	28
4.2 Åldersskillnader	31
4.2.1 Användning av hejsan	31
4.2.2 Attityder till hejsan	36
4.3 Den initiala hälsningens påverkan.....	40
5 Diskussion	47
5.1 Sammanfattning av resultatet.....	48
5.2 Idéer för framtida forskning.....	51
Litteratur	53
Bilaga: enkäten	56

Tabellförteckning

<i>Tabell 1. Antalet informanter enligt kön och ålder.....</i>	<i>19</i>
<i>Tabell 2. Antalet informanter enligt landskap.....</i>	<i>19</i>
<i>Tabell 3. Använder du själv någonsin hälsningsordet hejsan?.....</i>	<i>24</i>
<i>Tabell 4. Vilken hälsning använder du oftast?.....</i>	<i>24</i>
<i>Tabell 5. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda?</i>	<i>26</i>
<i>Tabell 6. Vem skulle du kunna hälsa med hejsan?.....</i>	<i>27</i>
<i>Tabell 7. Hur reagerar du om någon hälsar dig med hejsan?.....</i>	<i>29</i>
<i>Tabell 8. Vilka av dessa beskriver hälsningsordet hejsan bäst enligt dig?.....</i>	<i>30</i>
<i>Tabell 9. Använder du själv någonsin hälsningsordet hejsan?.....</i>	<i>31</i>
<i>Tabell 10. Vilken hälsning använder du oftast?.....</i>	<i>32</i>
<i>Tabell 11. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda?</i>	<i>34</i>
<i>Tabell 12. Vem skulle du kunna hälsa med hejsan?.....</i>	<i>35</i>
<i>Tabell 13. Hur reagerar du om någon hälsar dig med hejsan?.....</i>	<i>36</i>
<i>Tabell 14. Vilka av dessa beskriver hälsningsordet hejsan bäst enligt dig?.....</i>	<i>38</i>
<i>Tabell 15. Hur ofta hör du andra använda hejsan?.....</i>	<i>40</i>
<i>Tabell 16. Om någon hälsade dig med hejsan hur skulle du sannolikt svara?</i>	<i>41</i>
<i>Tabell 17. Om någon hälsade dig med hejsan hur skulle du sannolikt svara?</i>	<i>41</i>
<i>Tabell 18. Anser du att hur den andra hälsar påverkar ditt val av hälsningsord? Om ja, på vilket sätt?</i>	<i>44</i>

1 Inledning

Att hälsa är ett naturligt sätt att inleda ett samtal men inte något man i vardagen fäster mycket uppmärksamhet vid. Hälsningar är ett gemensamt sätt för alla att visa att man ser och uppmärksammar den andra oavsett ålder, kön eller andra bakgrundsfaktorer. Det finns emellertid en rad olika hälsningar att välja från när man initierar ett samtal och då kan dessa bakgrundsfaktorer synas. Allra oftast väljer man ändå hälsningsordet *hej* (se t.ex. Nilsson & Norrby 2017). Däremot är det inte lika vanligt att välja *hejsan*. Gör man det ändå, säger det potentiellt något om talaren, mottagaren eller själva situationen. I denna avhandling vill jag utreda vilka faktorer som leder till att man väljer *hejsan*. Till skillnad från *moj* och *morjens* som bara används i Svenskfinland, eller *tjena* och *hallå* som huvudsakligen används i Sverige, är *hejsan* en gångbar hälsning i båda länderna (se Nilsson & Norrby 2017; Nilsson m.fl. 2020). *Hejsan* präglas sålunda inte av att vara finlandssvenskt eller sverigesvenskt utan kan däremot anses vara ett allmänsvenskt hälsningsord. Detta i sin tur leder till att denna faktor kan lämnas utanför analysen och därmed kan fokus koncentreras på hur andra utomspråkliga faktorer påverkar användningen av *hejsan*.

1.1 Syfte och hypotes

Det finns en del forskning om hälsningsfraser och deras sociala värde, ofta med en viss fokus på det vanligaste hälsningsordet *hej*. Däremot finns det ingen studie som specifikt skulle fokusera på *hejsan*. Nilsson m.fl. (2020) påpekar även att de andra hälsningarna förutom *hej* kan potentiellt ha en mer utmärkande social betydelse. Syftet med denna avhandling är därför att kartlägga användningen av och attityder till hälsningsordet *hejsan* i Svenskfinland. Vidare diskuterar jag i vilket mån kön och ålder påverkar valet av detta hälsningsord. Därtill redovisar jag i vilken grad ens hälsning möjligen är beroende av den andras, det vill säga om man tenderar att använda samma hälsningsord som den som initierat samtalet. Således är mina forskningsfrågor följande:

1. Hurdana attityder har finlandssvenskar till hälsningsordet *hejsan*?
2. Påverkar talarens kön och ålder användningen av och attityder till hälsningsordet *hejsan*?
3. Har den initiala hälsningen en inverkan på den andras val av hälsningsordet i svarshälsningen?

Jag förväntar mig att det kommer att finnas några skiljaktiga inställningar till hälsningsordet *hejsan* eftersom det ändå inte är ett lika neutralt hälsningsord som *hej* utan kan uppfattas mer informellt (se Andersson 1996 i Nilsson m.fl. 2007:142). Även Lindström (2000:141) nämner att *hejsan* är ett familjärt sätt att hälsa vilket kan dela språkbrukarnas åsikter. Det är möjligt att *hejsan* får en negativ ton enligt vissa om t.ex. en främmande person använder denna familjära hälsning. Dock kan det potentiellt förhålla sig tvärtom, dvs. att någon annan kanske blir glad över ett sådant ogenerat sätt att hälsa. När det gäller könsskillnader uppfattas *hejsan* typiskt som en mer kvinnlig hälsning (se t.ex. Mara & Huldén 2000:8) och således antar jag att kvinnor använder *hejsan* i högre grad än män. Resultatet i Nilsson m.fl. (2007:147) tyder också på att det nästan enbart är kvinnor som använder *hejsan*. Dock kan resultatet i denna studie bli annorlunda eftersom det är rapporterat bruk som behandlas i stället för faktiskt bruk som i Nilsson m.fl. (2007).

Enligt tidigare studier har åldern inte en märkbar inverkan på användningen av *hejsan* i allmänhet (se t.ex. Nilsson m.fl. 2020) men däremot kan åldern påverka *vem* man kan tänka sig att hälsa med *hejsan*. Det förefaller ovanligt att yngre hälsar äldre med *hejsan* så det som jag förväntar mig är att yngre inte är benägna att hälsa äldre med *hejsan*, medan äldre å andra sidan kan vara det. För attityders del är det svårare att uttala sig om några förväntningar på grund av att det inte finns någon tidigare studie som explicit skulle fokusera på attityder till olika hälsningsord. Ändå tror jag att det kommer att finnas några skillnader, i alla fall mellan olika åldersgrupper. Detta på grund av att en del äldre kan föredra mer formella hälsningar, såsom *god dag* (se Nilsson m.fl. 2020).

Enligt Nilsson m.fl. (2020) är det ovanligt att man skulle återanvända hälsningsordet *hejsan*, dvs. att svara på ett *hejsan* med ett annat *hejsan*. Däremot är återanvändning av den initiala hälsningen betydligt vanligare när det gäller det vanligaste hälsningsordet *hej* samt även vissa andra hälsningar såsom *god dag* och *tjena* (ibid.). Således förväntar jag mig att den initiala hälsningen har en viss inverkan på den andras val av hälsningsordet i svarshälsningen. Med detta menar jag dock inte att en person ofta skulle välja helt samma hälsningsord som den andra, förutom möjligen när det gäller *hej*, utan att den initiala hälsningen snarare sätter en ton även för svarshälsningen. Om den initiala hälsningen är formell så är det förväntat att även svarshälsningen är det, eller i alla fall neutral till stilen, dvs. jag förmodar att *god dag* sällan besvaras med *morjens*. I denna studie kartlägger jag dock bara rapporterat språkbruk och det

som kommer fram i resultaten är således hur man anser sig kunna anpassa sin hälsning efter den andras.

1.2 Disposition

I kapitel 2 presenteras bakgrunden och den teoretiska utgångspunkten för mitt ämne samt redogörs för de tidigare studier som finns kring ämnet svenska hälsningsfraser ändå med en viss fokus på hälsningsordet *hejsan*. Kapitel 3 innehåller både material- och metodbeskrivningar. Under kapitel 3 tas upp även metodkritik och andra etiska aspekter som gäller denna studie. I kapitel 4 analyseras resultaten ur både köns- och åldersperspektivet i förhållande till tidigare forskning. Slutligen sammanfattas och diskuteras resultaten i kapitel 5 där även förslag för framtida forskning ges.

2 Teori och bakgrund

I detta kapitel framläggs först den övergripande teorin för studien, dvs. sociolingvistik (2.1). Vidare ges en bakgrund till *hejsan* och andra svenska hälsningsord (2.2) samt diskuteras dessa hälsningsord ur en samtalsanalytisk synvinkel (2.3). Tidigare studier om svenska hälsningsfraser presenteras i det sista avsnittet (2.4).

2.1 Teoretisk utgångspunkt: sociolingvistik

”Sociolingvistikens övergripande syfte är att beskriva och förklara relationen mellan språket, och då framför allt den språkliga variationen, och samhället” (Lagerholm 2010:66). Det är också det jag ämnar i denna studie göra och således har studien sin bas i sociolingvistiken och dess grundantaganden som tillsammans med några nyckelbegrepp närmare presenteras i detta kapitel.

Ett av de mest grundläggande antagandena i sociolingvistiken är att språket aldrig kan förstås utan det sociala sammanhanget (Boyd Sander & Ericsson 2015a:11; Nordberg 2013:17). Detta beror på att språket, enligt sociolingvistiken, är ett socialt fenomen och därför ska det sättas in

i ett kommunikativt sammanhang, dvs. kopplas samman med en användning (Lagerholm 2010:67). För att kunna bedriva forskning inom dessa ramar använder sociolingvisterna sig av empiri. Empiri innebär kunskap grundad på erfarenhet och det utgör grunden för all sociolingvistisk forskning. Således står det faktiska språkbruket samt talarens uppfattningar om detta i fokus. Ytterligare ska det påpekas att inom sociolingvistiken är allt språkbruk av intresse, oavsett kontext, deltagare eller omfattning. (Boyd Sander & Ericsson 2015a:15; Boyd Sander & Ericsson 2015b:242.) Samtidigt hävdar Norrby och Håkansson (2015:11) att sociolingvistikens kärna utgörs av de frågor som gäller språklig variation. Det var redan William Labov, som anses vara grundaren för sociolingvistiken (se Lagerholm 2010:67), som kunde påvisa att språklig variation har en betydelse och vidare att talarens inställningar syns i de val hen gör i talsituationen, såväl när det gäller ordval som språkval (Boyd Sander & Ericsson 2015a:17). Tillika menar Lagerholm (2010:68) att det socialt konstruerade språket kan markera t.ex. gruppstillhörighet genom att språket varierar. Sålunda blir det grundläggande syftet i sociolingvistiken att förklara hur den språkliga variationen och de utomspråkliga faktorerna hänger ihop (ibid.).

Sundgren (2013:77) framhäver att språklig variation är något som alltid har funnits eftersom det inte finns några individer som använder språket på exakt likadant sätt. Att språket varierar mellan olika individer kallas för *interindividuell variation* medan språklig variation hos en individ är *intraindividuell variation*. En individ varierar sitt språk enligt situation, kontext och samtalspartner för att antingen visa tillhörighet eller ta avstånd från den grupp/person man talar med. Ens språkliga och kulturella bakgrund har stor inverkan på hur man har lärt sig använda språket och vilka normer och regler som styr språkbruket. På samma sätt påverkar samhällets normer hur individer använder språket och hur det uppfattas av andra. Detta gäller t.ex. för åldersspecifikt språkbruk; en ung person som vill verka äldre och använder således fina och svåra ord uppfattas av andra som tillgjord i stället för äldre. (Sundgren 2013:77–78.) I denna studie ligger fokuset på den interindividuella variationen: hur språket, i detta fall användning av hälsningsfraser, varierar mellan olika individer beroende på deras ålder eller kön. Studien tangerar även intraindividuell variation i samband med hur en person möjligen anpassar sin svarshälsning efter den initiala hälsningen.

2.1.1 Sexolekt och kronolekt

Att en talare väljer att använda t.ex. ett visst ord kan bero på en rad olika sociala bakgrundsfaktorer och beroende på vilken faktor som behandlas så finns det olika begrepp (Lagerholm 2010:68). I denna studie är det relevant att diskutera två av dessa: *sexolekt* och *kronolekt*. Sexolekt betecknar den språkliga variationen som beror på könet medan kronolekt betecknar den variationen som kan förknippas med talarens ålder (Einarsson 2009:179, 193). Janet Holmes, en brittisk sociolingvist, har noterat att kön potentiellt är bundet till all interaktion eftersom det är en synlig och framträdande kategori. Hon menar att det är svårt att inte ta hänsyn till om den man talar med är en man eller en kvinna och detta å sin sida leder till att vissa uppfattningar om hur den andra parten borde uttrycka sig enligt samhällets normer, förs in i samtalet. Vidare kan det tilläggas att även om könet är relevant för interaktionen så är samtalsdeltagarna inte alltid själva medvetna om könets påverkan. (Norrby & Håkansson 2015:122.) Einarsson (2009:180) hävdar i sin tur att med begreppet sexolekt inte enbart avses det biologiska könet men även sociokulturellt genus, sexuell läggning samt hur dessa kan kopplas till språket. Dock lämnar jag i denna avhandling sexuell läggning utanför min analys. Jag gör det även om sexuell läggning möjligen kan ha en inverkan på resultaten på grund av att ämnet potentiellt kan vara känsligt samt att den inte är en observerbar kvalitet.

Det är relevant att påpeka att även om det finns skillnader mellan hur män och kvinnor använder språket så beror dessa i typfallet inte på medfödda egenskaper utan är socialt inlärd och på så sätt förvärvade egenskaper (Ohlsson 2013:165). Således är det genus, den sociala konstruktionen av kön, som gör att språket varierar, snarare än det biologiska könet. Genus formar en persons könsidentitet redan från tidig barndom när barnet tillägnar sig det beteendet och språket som förväntas av en flicka respektive en pojke. (Ohlsson 2013:162, 165.) Dock påpekar Ohlsson (2013:165) att genus i vissa fall även kan vara något som andra tillskriver en person, oavsett hur personen själv uppfattar sig. Med detta menar hon att man har en tendens att tolka vissa yttranden olika beroende på om den andra uppfattas som en man eller kvinna. Även Norrby och Håkansson (2015:129–130) framhäver att samtidigt som man vill ge en viss bild av sig själv i ett samtal, gör man även värderingar av den andra parten utifrån bl.a. kön, och därmed tillskriver denna vissa förväntade egenskaper. Å ena sidan definierar samhällets rådande normer hurdana förväntningar man har på andra, beroende på om vi uppfattar dem som kvinnor eller män, å andra sidan påverkar dessa normer även hur man själv väljer att agera i vissa situationer (ibid.).

Kronolekt syftar på den variationen i språket som beror på talarens ålder men Einarsson (2009:194) menar att det inte bara är den biologiska åldern som har påverkan utan också sociala livserfarenheter som påverkar hur vi uppfattar världen och därmed använder språket. Dessa livserfarenheter kan t.ex. omfatta första dagen i skolan, första äktenskapet eller första barnet, varav några är närmare knutna till åldern än andra (ibid.). Härav följer att gränsdragningen mellan olika åldersgrupper blir svårare eftersom den numeriska åldern inte entydigt avgör om någon kan kategoriseras som vuxen eller tonåring (se Einarsson 2009:194).

2.1.2 Artighet och attityder

Socialt ansikte, från engelskans *face*, är ett universellt begrepp som kan förknippas med uttrycket *tappa ansiktet* och är därmed en emotionellt laddad egenskap hos samtalsdeltagarna som kan förloras, förvaras eller förhöjas. För att inte förlora sitt ansikte ska man även aktivt ta hänsyn till den andras ansikte eftersom vid ansiktshot ökar risken att man tappar sitt eget ansikte. Således är det till allas fördel att samarbeta i interaktionen för att bevara varandras ansikte. (Brown & Levinson 1987:61–62; se även Wirdenäs 2013:220.) Detta samarbete förknippas med vissa språkliga strategier, även kallade artighetsstrategier. Å ena sidan kan dessa strategier vara positiva och betona närhet, å andra sidan kan de vara negativa, i vilket fall distans är det som betonas i interaktionen. (Norrby & Håkansson 2015:341.) Medan positiva strategier kännetecknas av familjärt och även skämtsamt beteende, är det respekt som är i fokus i de negativa strategierna (Brown & Levinson 1987:129).

Attityd är ett viktigt begrepp inom socialpsykologin och fr.o.m. 1970-talet har det också varit det inom sociolingvistik (Einarsson 2009:217). Attityder är således relevanta att diskutera och dessa kan definieras på följande sätt: ”– de innebär en benägenhet att konsekvent reagera gillande eller ogillande mot en viss företeelse” (Fishbein & Ajzen 1975 i Einarsson 2009:217). Reaktionen kan riktas mot andra personer, ett visst språk eller ett enskilt språkligt uttryck, såsom *hejsan* i denna studie. Dock vill Einarsson (2009:217) understryka att attityder även kan riktas mot personen själv, och mot hens eget språkbruk. Vidare är det möjligt att indela attityder i tre komponenter vilka utgörs av *kognitiv*, *evaluativ/affektiv* och *konativ* komponent (Bijvoet 2013:124; Einarsson 2009:217). Den kognitiva delen innefattar uppfattningar och föreställningar, både sanna och osanna, om objektet attityder riktas mot. Däremot inbegriper den affektiva delen emotionella värderingar vilka kan vara allt mellan accepterande och

avvisande. Dessa värderingar kopplas till den kognitiva delen och påverkar således den konativa delen som betecknar det handlingsberedskap som man har inför objektet för attityder. (Bijvoet 2013:124, Einarsson 2009:217–218.) Bijvoet (2013:125) framhåller att fast komponenterna ofta överensstämmer med varandra så kan det finnas vissa diskrepanser mellan attityder och handlingar. På så sätt är det möjligt att man använder ett specifikt språkligt uttryck även om man inte gillar det, det vill säga har en negativ attityd mot detta uttryck.

På grund av språkets identitetsskapande funktion har språket också blivit en utgångspunkt för att kategorisera andra (Bijvoet 2013:129). Därav följer att språkattityder kan diskuteras som en speciell grupp attityder vilka fokuserar på språkliga varieteter och deras talare. Bijvoet (2013:131) betonar att språkattityder i själva verket inte riktas mot själva språket utan snarare reflekterar hurdana attityder man har till talarna av varieteten i fråga. Genom att variera språket kan man också visa grupptillhörighet och således dra gränser mellan den egna gruppen och andra (Bijvoet 2013:129). Dessa gränsdragningar visar också hur man förhåller sig till olika språkliga varieteter och därmed fungerar som utgångspunkt för forskning om språkattityder. Tidigare studier av språkattityder visar att det finns en mängd olika sätt att bedöma de olika sätten andra talar. (Bijvoet 2013:130.) Dessa skillnader kan förklaras bl.a. med vissa inneboende språkstrukturella eller estetiska egenskaper. Det innebär att vissa språkliga varieteter tycks vara mer logiska och korrekta än andra medan andra i sin tur uppfattas som vackrare och trevligare, vilket leder till att man förhåller sig mer positivt till dessa. En annan förklarande faktor är sociala konventioner. Dessa konventioner utgörs av de uppfattningar och preferenser som definierar hur medlemmar i en viss språkgemenskap förhåller sig till talare av en viss språklig varietet, det vill säga vilken prestige talarna förknippas med. (John Edwards 1982 i Bijvoet 2013:130.)

2.2 Om *hejsan* och andra svenska hälsningsord

I denna avhandling undersöks *hejsan* som hälsningsfras. Fastän *hejsan* till sitt utseende liknar hälsningsordet *hej* och därför kan uppfattas som en variant av detta så har dessa två inget gemensamt ursprung (Mara & Huldén 2000:8; Mårtensson & Svensson 1988:149–150). Funktionellt sett kan *hejsan* dock ses som ett komplement till *hej*. Faktiskt har *hejsan* sitt ursprung i lågtyskans ord *heisa* medan *n* i slutet möjligen har uppstått genom anslutning till

uttrycket *sa'n*¹ (sade han), i likhet med *hoppsan*. (Mara & Huldén 2000:8; Mårtensson & Svensson 1988:149.) De tidigaste beläggen på det svenska *hejsan*, eller *hejsa* (se Mårtensson & Svensson 1988:149), är från 1700-talet men då användes det inte som hälsningsord utan som interjektion. Denna interjektion kunde användas för att uttrycka upprymdhet (jfr. *bravo*, *härligt*), tillfredsställelse eller uppmuntran men även som pådrivningsrop till hästar (Mara & Huldén 2000:8; SAOB: *hejsan* I:1). Enligt SAOB (*hejsan* I:1) kunde *hejsan* även uttrycka ”*en rörelses snabba skeende*” och i vissa trakter användes uttrycket ”*gå som hejsan*” i betydelsen att gå snabbt och lätt (SAOB, *hejsan* II:2). Som hälsningsord började *hejsan* användas två sekel senare, det äldsta belägget är från Östergrens ordbok år 1927 (Mara & Huldén 2000:8). För att jämföra är det äldsta belägget på hälsningsordet *hej* redan från 1812 (Mara & Huldén 2000:6). Nuförtiden kan *hejsan* anses vara ett allmänt, informellt och familjärt hälsningsord (se Lindström 2000:141; Nilsson m.fl. 2007:142) men det har också sedan tidigt ansetts vara ett kvinnligare hälsningsord (Mara & Huldén 2000:8; se även Nilsson & Norrby 2017:234).

Härnäst diskuterar jag hur *hej* blev det dominerande hälsningsordet som det idag är, utgående från Mara och Huldén (2000). I Finland spred *hej* sig från städer och sådana områden där det fanns mer kontakt med Sverige. Det var barn och ungdomar som först började använda *hej* sinsemellan, ungefär 1940. Då ansågs *hej* vara ett modeord som troligen snabbt skulle försvinna och med vilket det inte var lämpligt att hälsa äldre. De äldre föredrog däremot de gamla och mer formella hälsningsorden såsom *god dag*, *god middag* och *god kväll*. Två decennier senare, på 1960-talet, fick *hej* sitt genombrott eftersom 40-talets unga då hade vuxit upp och fortsatte att hälsa med *hej*. Dock var det inte förrän på 1970-talet, i samband med du-reformen, som det blev acceptabelt att barn hälsade äldre med *hej*. Således spred sig *hej* till alla samhällsskikt som ett mer informellt alternativ till *god dag*. (Mara & Huldén 2000:7.) Numera har *hej* etablerat sin ställning som ett neutralt och allmänt hälsningsord både i Sverige och Finland. I Finland är *hej* dessutom en gångbar hälsning både på finska och svenska. Valet av hälsningsord påverkas av språksituationen och därför används *hej* speciellt i områden med finsk majoritet då man hälsar en obekant som sannolikt talar finska. (Mara & Huldén 2000:7–8.)

Det förekommer förvisso en rad andra hälsningsord i Svenskfinland. *Morjens* som har sitt ursprung i *god morgon* anses vara ett manligt hälsningsord som främst används män emellan. I början av 1900-talet uppfattades denna hälsning t.o.m. som ohövlig och lämplig endast för

¹ SEO (1922:230–231) betvivlar dock att -an-bildningen kommer från uttrycket *sade han*.

”*äldre farbröder*” att använda. (Mara & Huldén 2000:9.) Varianten *moj* eller *mojn* bildades lite senare av hälsningsordet *morjens*, dock kan *moj*, som i synnerhet används i södra Finland, även ses som återlån från den finska hälsningen *moi*. (ibid.) I likhet med *morjens* kan även den vardagliga hälsningen *tjänare* anses vara mer manlig även om den används av såväl män som kvinnor (Mara & Huldén 2000:8). Likadant tyder resultaten i Nilsson m.fl. (2007:147) på att *tjena*, en variant av *tjänare*, i faktiskt bruk används mest av män och dessutom är det en hälsning som mest används i Sverige. *God dag* är i sin tur ett äldre hälsningsord som har sitt ursprung i en längre hälsningsfras som användes redan i fornsvenskan. Att hälsa med *god dag* är vanligt i formella situationer speciellt med obekanta personer, och särskilt i Finland. Detta hälsningsord kan anses vara artigt och korrekt och således är det en passande hälsning för sådana personer man vill visa respekt för, t.ex. äldre personer. (Mara & Huldén 2000:4–5.)

2.3 Hälsningsord i samtal

I detta kapitel redogör jag för hur hälsningsord kan kategoriseras enligt sin funktion i samtal samt hur en typisk hälsningssekvens ser ut i ett samtal.

Hälsningsord och -fraser hör till ordklassen interjektioner. Vad som definierar interjektioner är att de inte kan användas som led i satser, i motsats till övriga ordklasser. Däremot kan interjektioner bilda egna yttranden utan att behöva kompletteras. Dock kan dessa utvidgas genom att lägga till en prepositionsfras (*hej på dig*) eller ett adverb (*hej där*). (Lindström 2008:62–63.) Lindström (2008:63) presenterar även en indelning enligt funktion och syntax där interjektioner delas in i expressiver och diskursmarkörer. Av dessa hör hälsningsord till den förstnämnda kategorin expressiver. Expressiver förekommer framför allt i form av utropsord och majoriteten av dem är känslöbetonade (Lindström 2008:63). I detta avseende var *hejsan* en prototypisk expressiv då den först började användas på 1700-talet som uttryck för glädje och andra positiva känslor (se Mara & Huldén 2000:8). Däremot kan *hejsan* som hälsningsord vidare kategoriseras till performativer; en funktionell subkategori till expressioner. Performativer ger uttryck för sociala konventioner och där ingår i tillägg till hälsandet också t.ex. tackandet och skålandet. Somliga hälsningsord, såsom *god dag*, har endast användning som performativ och som uttryck för hälsning medan andra, såsom *hej*, kan även användas som diskurspartikel eller imperation för att uttrycka uppmaning. (Lindström 2008:63–64.) Dock

noterar Lindström (2008:65) att det inte sällan i performativer ingår en uppmanande, begärande eller vädjande ton som kan ha en påverkan på lyssnaren.

Ett relevant begrepp när hälsningsfraser diskuteras är närhetspar. Ett närhetspar utgör i samtal en minimal sekvens där det ingår två repliker från två olika talare. En hälsningssekvens som består av den initiala hälsningen och svarshälsningen utgör således ett närhetspar, även kallat ett yttrandepar. (Norrby 2014:138.) Ett typiskt exempel på ett sådant yttrandepar är *hej – hej*. Det som kännetecknar yttrandepar är att om en första tur förekommer, t.ex. den initiala hälsningen, kräver det att även en viss typ av andra tur uttrycks, dvs. svarshälsningen (Lindström 2008:139; Norrby 2014:138). Första turen definierar således hur talaren i andra turen kan uttrycka sig (Lindström 2008:139). Schegloff (2007) påpekar att närhetspar bestående av hälsningar är speciellt minimala och fasta: andraledet begränsas till en hälsning, även om det finns flera olika former av hälsningar att välja mellan.

Lindström (2000:141) diskuterar även symmetri i sin artikel *Hälsning, tack, avsked. Artighetsfraser i institutionella samtal*. Han påpekar att det i princip finns två sätt att inleda ett samtal, antingen sker hälsandet symmetriskt eller asymmetriskt. Symmetri innebär att båda parterna hälsar på varandra, dvs. det förekommer reciproka hälsningar. Asymmetri i sin tur betyder att den initiala hälsningen inte besvaras. Det prefererade fallet är att man delar reciproka hälsningar. (ibid.) I denna studie utgår jag också från att man hälsar tillbaka när någon hälsar på en. Lindström (2000:141) noterar att det i servicesituationer förekommer asymmetri typiskt från kundens sida, dvs. kunden svarar inte på expeditens hälsning. Ett likadant mönster syns i Ilomäki (2011:32) där kunden utesluter svarshälsningen i 16 % av fallen medan expediten aldrig gör det. Dock finns det också s.k. negativ symmetri där ingen av parterna hälsar (Lindström 2000:141) och enligt resultaten i Ilomäki (2011:32) är det betydligt vanligare än asymmetri, i t.o.m. 25 % av fallen hälsar ingendera samtalsparten.

2.4 Tidigare forskning om svenska hälsningsfraser

I detta avsnitt presenterar och diskuterar jag den tidigare forskning som finns kring ämnet hälsningsfraser. Det finns ingen undersökning som enbart fokuserar på *hejsan* men däremot går det att lyfta fram en del undersökningar som antingen redogör för användning av olika hälsningsfraser eller analyserar olika typer av kundsamtal där även hälsningar ingår. I min

diskussion utgår jag från en rad studier varav somliga har en specifik fokus på hälsningsfraser medan andra diskuterar hur olika typer av servicesamtal går till, inklusive hälsningssekvensen. Nilsson och Norrby (2017) diskuterar hur hälsningsfraser används både i finlandssvenska och sverigesvenska servicesamtal medan Nilsson, Norrby, Lindström och Wide (2007) undersöker hälsningsfrasers sociala värde i både finlandssvensk och sverigesvensk kontext utgående från både empiriskt material och språkbrukarnas rapporterade åsikter. Även Nilsson, Norrby, Bohman, Skogmyr Marian, Wide och Lindström (2020) kartlägger hälsningsbeteendet både i sverigesvenska och finlandssvenska servicesamtal utgående från den sociala betydelsen som olika hälsningar innebär. I sin doktorsavhandling redogör Tykesson-Bergman (2006) för hur den språkliga interaktionen i sverigesvenska butikssamtal ser ut. Likaså har Björk (2014) sitt fokus på hur servicesamtal inleds och avslutas i en sverigesvensk kontext medan Ilomäki (2011) utreder hur svenska kundsamtal vid R-kiosker i Finland uppbyggs, med fokus på hälsnings-, varu- och avskedsfasen. Lindström (2000) redogör däremot för hur hälsande, tackande och avskedstagande ser ut i institutionella samtal både i Sverige och Finland. I min diskussion har jag tyngdpunkten på de hälsningar som används i en finlandssvensk kontext eftersom min studie placerar sig också i Svenskfinland, samt speciellt på *hejsan* som är forskningsobjektet i min studie.

Det som tydligt framkommer av tidigare studier, är att *hej* är det vanligaste hälsningsordet som de flesta använder såväl i Finland som i Sverige oavsett ålder och kön. *Hej* dominerar såväl i institutionella samtal som i kundsamtal i olika omgivningar, t.ex. på caféer, bibliotek och vid kiosker och oavsett om det är personalen eller kunden som initierar. I dessa studier jag redogör för rör sig andelen *hej* i respektive materialet vid ungefär 70 procent av alla hälsningar. (se Björk 2014:16,18,21,24; Ilomäki 2011:34; Lindström 2000:141; Nilsson & Norrby 2017:232–233; Nilsson m.fl. 2007:145; Nilsson m.fl. 2020.) Enligt Ilomäki (2011:36) och Nilsson m.fl. (2007:147) är det dock kunden som något oftare väljer att använda ett annat hälsningsord än *hej*, bl.a. *hejsan*. Ilomäki (2011:36) konstaterar att detta kan bero på att expediten har en viss roll som styr in mot en saklig och neutral förhållning och därmed användning av *hej*. Nilsson m.fl. (2020) noterar även att användningen av *hej* typiskt är reciprokt, dvs. om den ena initierar med *hej* kan det förväntas att den andra också svarar med *hej* (se även Ilomäki 2011:36).

Även om *hej* dominerar, förekommer också vissa andra hälsningsord regelbundet i de studier jag här redogör för. Av dessa är *hej hej* och *hejsan* sådana som stadigt förekommer såväl i finlandssvensk som sverigesvensk kontext (se t.ex. Björk 2014:21; Ilomäki 2011:36; Nilsson

m.fl. 2007:147; Tykesson-Bergman 2006:198). Den dubblerade formen *hej hej* används rätt ofta i servicesamtal såväl i Finland som i Sverige, både av kunder och personal, dock i något större utsträckning i Sverige, enligt Nilsson m.fl. (2007:147). I en finlandssvensk kontext (se Ilomäki 2011:36; Nilsson & Norrby 2017:233) är det kunden som oftare hälsar med *hej hej* medan i en sverigesvensk kontext är det omvänt (se Nilsson & Norrby 2017:233). I de institutionella samtal som Lindström (2000:141) diskuterar förekommer *hej hej* dock inte. I likhet med *hej* används även *hej hej* typiskt reciprokt av båda talare (Nilsson m.fl. 2020).

Hejsan å sin sida kan även förekomma i institutionell kontext; i de samtal mellan läkare och patient som Lindström (2000:141) har studerat förekommer *hejsan* lika ofta som det neutrala *hej*. Dock ska det påpekas att mängden samtal i detta fall var relativt små (16 stycken) och i de andra typer av institutionella samtal förekommer *hejsan* bara några gånger gentemot över 20 förekomster av *hej* (Lindström 2000:141). Andelen *hejsan* i servicesamtal är inte heller stor men ändå märkbar, speciellt om man ser på resultatet i Nilsson m.fl. (2020) där *hejsan* är det vanligaste hälsningsordet efter *hej* och dess duplicerade form *hej hej*. Jämför man användningen av *hejsan* i en finlandssvensk och sverigesvensk kontext förekommer *hejsan* en aning oftare i det finlandssvenska materialet (Nilsson & Norrby 2017:233) och vidare noterar Nilsson m.fl. (2020) att sannolikheten att man använder *hejsan* i Sverige är 56,6 procent mindre än i Finland. Detta uppfattas dock inte som signifikant skillnad (Nilsson m.fl. 2020). Däremot är skillnader mellan kunder och biträden potentiellt mer beaktansvärda. Endast i Ilomäki (2011:36) är det biträdet som använder *hejsan* mer, i själva verket är det dock bara en expedit som i hennes material hälsar med *hejsan*, annars förekommer *hejsan* inte alls. Däremot i Nilsson m.fl. (2007:147), Nilsson och Norrby (2017:233), Nilsson m.fl. (2020) och Tykesson-Bergman (2006:198) är det kunden som mer sannolikt hälsar med *hejsan*.

I tillägg till de redan diskuterade hälsningsorden så finns det också sådana som förekommer nästan enbart i finlandssvensk eller sverigesvensk omgivning. Till de finlandssvenska varianterna hör *moj/moi*, *mojn*, *morjens* och *god dag* medan sverigesvenska varianter omfattar *hallå* och *tjena*. *Tjena* och *god dag* förekommer dock några gånger även i den finlandssvenska respektive sverigesvenska kontexten. (Nilsson m.fl. 2007:147.) Det formella *god dag* används typiskt av äldre eller för att tilltala äldre medan *tjena* i sin tur är betydligt vanligare att använda yngre män emellan (se Lindström 2000:148, Nilsson m.fl. 2007:149, Nilsson m.fl. 2020).

Köns- och åldersperspektivet tas upp i Nilsson m.fl. (2007), Nilsson och Norrby (2017) samt i Nilsson m.fl. (2020) och dessa diskuterar jag i detta avsnitt. Som jag tidigare antytt, är *hej* inte beroende av talarens kön, ålder eller andra bakgrundsfaktorer medan några andra hälsningsord kan vara mer bundna till dessa variabler. Enligt Nilsson m.fl. (2007:147) används *hejsan* och *hej hej* mest av kvinnor och till kvinnor (se även Mara & Huldén 2000:8; Nilsson & Norrby 2017:234). Det är 13 av materialets 14 belägg på *hejsan* och 34 av 42 belägg på *hej hej* som produceras av kvinnor. De nästan enbart i sverigesvensk kontext förekommande *hallå* och *tjena* uppfattas däremot som manliga. (Nilsson m.fl. 2007:147.) Vidare förefaller användning av *hejsan* inte vara beroende på personens ålder utan det är både yngre och äldre personer som använder hälsningsordet enligt resultaten i Nilsson m.fl. (2007:149). Ett likadant resultat presenteras även i Nilsson m.fl. (2020) där det också konstateras att *hejsan* används oberoende av åldern, och detta gäller för såväl kunder som personalen. Däremot verkar det vara vanligare att det är yngre personer som hälsas med *hejsan* och ifall det är äldre personer, är det också äldre personer som uttrycker den initiala hälsningen. Det finns inga belägg av att yngre personer skulle hälsa äldre med *hejsan*. (Nilsson m.fl. 2007:149.)

Nilsson m.fl. (2020) diskuterar även hur talarna möjligen påverkar varandras hälsningar. Det förefaller naturligt att använda samma hälsning som den som initierat samtalet, dvs. återanvända hälsningar. Detta är speciellt typiskt när det gäller det vanligaste hälsningsordet *hej* medan det för de andra hälsningsordens del är en mindre andel som återanvänder samma hälsning, 21% enligt resultaten i Nilsson m.fl. (2020). *God dag* samt *tjena* är sådana som man något oftare väljer att repetera medan *hejsan* återanvänder man sällan. Varför man är mer benägen att återanvända vissa hälsningsord i stället för andra kan bero på att dessa hälsningsord har en starkare koppling till social distans/närhet och andra möjliga värderingar. (ibid.)

3 Material och metod

I detta kapitel redogör jag för mitt undersökningsmaterial och metoder. I det första avsnittet diskuteras materialurvalet samt hur materialet har indelats enligt olika utomspråkliga faktorer. Insamlings- och analysmetoder presenteras däremot i det andra avsnittet medan i det sista avsnittet tas upp metodkritik i samband med andra etiska aspekter som gäller denna forskning.

3.1 Material

Materialet i studien utgörs av 349 elektroniska enkätsvar. Jag antar att de flesta informanter är finlandssvenskar på grund av att större delen av de kanaler jag använde för att söka informanter var finlandssvenska. Jag ställde dock inte någon bakgrundsfråga om språket, dvs. om personen var finlandssvensk, tvåspråkig, eller hade en annan språkbakgrund. Det som jag förutsatte var att den som svarar antingen har svenska som modersmål, är tvåspråkig eller annars *aktivt* använder svenska under sin vardag, t.ex. på jobbet. Jag bestämde att inte inkludera frågan om modersmålet eftersom det inte är en bakgrundsfaktor som jag i analysen kommer att ta hänsyn till. Dessutom antar jag att de som inte har svenska som modersmål skulle ha varit i en så tydlig minoritet att en relevant analys ur denna synvinkel inte hade varit möjlig inom ramen för denna studie.

Mitt materialurval var icke-slumpmässigt vilket innebär att mina val påverkade vilka som blev valda som informanter. En typ av urval som jag använde var *bekvämlighetsurval*, dvs. jag använde mina egna kontakter och bad dem att fylla i enkäten. Därtill var även *nätverksurval* användbar eftersom många av mina kontakter hade vidare kontakter med andra lämpliga informanter. Det som är nackdelen med dessa typer av urval är att det blir mindre variation i social bakgrund och således en mer homogen grupp än om man använde ett helt slumpmässigt urval. (se Norrby & Nilsson 2015:40–41.) Dock sökte jag även informanter genom vissa gymnasier, föreningar och grupper där jag antog att det kunde finnas personer som kunde passa in i målgruppen: detta kallar Norrby och Nilsson (2015:40–41) för *typiskt urval*. Sammanlagt blev det 349 informanter vilka jag då delade upp i olika grupper enligt kön och ålder. Ålders- och könsfördelningar presenteras i tabell 1 på följande sida.

Jag vill notera att jag inte kommer att jämföra kön och ålder sida vid sida, dvs. jag kommer att diskutera ålderskillnader separat, endast utgående från åldern, och likaså kommer åldern inte att tas i beaktande vid jämförelse av könsskillnader. Detta beror på att indelningen mellan kvinnor och män och olika åldersgrupper inte är jämn. Grupperna hade i vissa fall blivit för små för en meningsfull analys om jag vidare hade delat dem i mindre grupper enligt tabell 1. Norrby och Nilsson (2015:39) rekommenderar faktiskt att varje grupp som man jämför borde ha åtminstone 30 informanter. Med tabell 1 vill jag närmast demonstrera hurdan indelning det finns mellan olika kön i de olika åldersgrupperna, och på motsvarande sätt mellan olika åldrar i de olika könsgrupperna. Vidare ska det noteras att eftersom gruppen *annat* är mindre än tio

informanter kommer dess resultat inte att diskuteras närmare i analysen av könsskillnader. Däremot redovisas gruppens resultat ändå i de tabeller som presenteras.

Tabell 1. Antalet informanter enligt kön och ålder

	<i>Kvinnor</i>	<i>Män</i>	<i>Annat</i>
<i>17–29 år (n=189)</i>	137	47	5
<i>30–49 år (n=74)</i>	62	9	3
<i>50 år – (n=86)</i>	58	28	-
<i>Totalt (n=349)</i>	257	84	8

Jag bestämde mig för att göra en indelning i tre åldersgrupper även om det i tidigare forskning (se Nilsson m.fl. 2007:149) använts två åldersgrupper, under och över 50 år. I mitt material blir de yngre informanterna framträdande, speciellt de som är födda kring 2000-talet, och därför ansåg jag det inte ändamålsenligt att använda en likadan gränsdragning vid 50 års åldern. Den yngre gruppen hade då haft en för stor tyngdpunkt då dessa gymnasister utgör 38% av alla informanterna. Ytterligare anser jag att det finns en ganska stor skillnad mellan en 17-årig och 49-årig person med tanke på kronolekter som diskuterades i avsnitt 2.1.1. Dock finns det ändå spridning inom dessa valda åldersgrupper. I den äldsta gruppen är den äldsta informanten född 1933 medan de flesta är födda mellan 50- och 60-talet och det finns således nästan 40 år mellan den yngsta och äldsta informanten i denna grupp. Däremot finns det i den så kallade mellangruppen en ganska jämn spridning mellan de olika födelseåren.

Tabell 2. Antalet informanter enligt landskap

	<i>Nyland</i>	<i>Österbotten</i>	<i>Annat landskap i Finland</i>	<i>Sverige</i>	<i>Annat</i>
<i>Totalt (n=349)</i>	154	150	31	7	7

När det gäller landskap är indelningen ganska jämn mellan Nyland och Österbotten (se tabell 2 ovan). I Nyland kommer de flesta informanterna från Helsingfors eller Esbo medan i Österbotten är det speciellt Vasa men även Karleby som de flesta har rapporterat som sin

hemort. Dock är det närmare 50 olika orter som har rapporterats, allt mellan Åland och Vörå men även Stockholm och Göteborg. Även om landskapet inte kommer att tas hänsyn till i själva analysen ger det ändå studien mer validitet att informanterna kommer från olika håll i Svenskfinland och således kan resultaten bättre tillämpas på hela Svenskfinland.

3.2 Insamlings- och analysmetod

I denna undersökning användes en elektronisk enkät som datainsamlingsmetod. Enkäter utgör en typisk metod inom sociolingvistiken för att samla in material om rapporterat språkbruk samt språkattityder (Lagerholm 2010:38; Norrby & Nilsson 2015:37). Vidare är en enkät även en effektiv metod för att samla in stora mängder data under en kort tidsperiod (Norrby & Nilsson 2015:39). I tillägg till dessa faktorer var även den rådande pandemisituationen under hösten 2020 en anledning till att jag valde att använda en elektronisk enkät (se Institutet för hälsa och välfärd 2020). Därtill ger enkäten även möjligheten att få data från olika håll, i mitt fall från olika delar av Svenskfinland, utan att behöva åka runt och potentiellt sprida eller utsätta sig för smittan.

I enkäten fanns totalt femton frågor varav tre handlade om bakgrundsfaktorer. Dessa bakgrundsfaktorer var kön, födelseår och hemort. Av de innehållsligt fokuserade tolv frågorna var fyra öppna frågor och åtta slutna. Ytterligare var fyra av de åtta slutna frågorna sådana där informanterna fick välja flera alternativ medan de i de fyra andra bara kunde kryssa för ett alternativ. Norrby och Nilsson (2015:48) framhäver att en blandning av olika frågetyper ger enkäten omväxling vilket i sin tur gör den mer meningsfull att fylla i. Vidare ger de olika frågetyperna även olika typer av data. Å ena sidan ger de slutna frågorna statistiska och lätthanterliga kvantitativa data medan de öppna frågorna ger möjlighet till mera djupgående och nyanserade svar, det vill säga kvalitativa data (se Lagerholm 2010:40). Nackdelen med öppna frågor är dock att de kräver mer ansträngning av informanten (se Norrby & Nilsson 2015:43) vilket kan leda till ofullständiga svar.

Mina frågor var delvis inspirerade av de diskussionsfrågor om hälsningsbeteende som Nilsson m.fl. (2007:143–144) använder i sin artikel *Hälsningsfrasers sociala värde i sverigesvenskt och finlandssvenskt talspråk*. Vidare bestämde jag svarsalternativen till frågor såsom ”*Vilken hälsning använder du oftast?*” på basis av resultaten i de tidigare studierna om svenska hälsningsfraser. De hälsningsord som åtminstone i någon mån verkar användas i en

finlandssvensk kontext utgör svarsalternativen i dessa frågor. Därtill lade jag även till möjligheten att skriva in ett eget alternativ om något enligt informanten skulle saknas.

Analysmetoden i studien är mest kvantitativ men i vissa delar även kvalitativ. Svar på enkätens slutna frågor utgör den kvantitativa delen medan de öppna frågorna ger kvalitativa data. Den kvantitativa analysen av de slutna frågorna gjordes genom att räkna antalet och andelen vissa svar per informantgrupp. Tre av de fyra öppna frågorna var sådana där informanterna kunde motivera sina tidigare svar medan en var mer självständig fråga om huruvida man anser att den andras hälsning påverkar ens eget val av hälsningsord och på vilket sätt. Det var samma teman som kom fram från flera av svaren och därför analyserade jag denna fråga kvantitativt i stället för kvalitativt. På så sätt har jag möjligheten att diskutera svaren på en mer generell nivå i analysen. De kvalitativa data från de andra tre öppna frågorna ger fördjupade insikter om varför informanterna t.ex. har valt ett visst alternativ.

3.3 Metodkritik och forskningsetik

Det som är problematiskt med enkäter är att de endast kartlägger *rapporterat* språkbruk. Vad detta innebär är att man ofta inte har en helt rättvisande bild av sitt språkbruk och därför kan det i enkäten rapporterade språkbruket skilja sig åt från det i faktiska situationer. Däremot kan det rapporterade bruket säga något om informantens attityder. (Norrby & Nilsson 2015:37, 50–51.) Norrby och Håkansson (2015:20) framhåller även att ifall man har en positiv attityd till något bestämt språkbruk, kan det synas som överrapportering av dess bruk. Detta kallas även för *dold prestige* och det betyder att man rapporterar användningen av en viss språklig variant som man ändå faktiskt inte använder. Motsatsen till detta är *öppen prestige* vilket i sin tur innebär att det rapporterade bruket av en språklig variant överensstämmer med det faktiska bruket. (ibid.) Några mönster som kom fram i Labovs (se t.ex. Labov 1966) tidiga studier var att det var typiskt för kvinnor att överrapportera bruket av en standardspråklig variant medan motsatsen gällde för män; att överrapportera bruket av en språklig variant med lägre prestige, såsom starkt dialektala ord eller svordomar, var typiskt för män. Dessa tendenser kan förklaras med att kvinnorna ville tala fint för att höja sin sociala status medan männen ville framstå som tuffa och starka vilket varianter med lägre prestige kunde anses symbolisera. (Norrby & Håkansson 2015:20.)

En annan nackdel med enkäter är att de färdigt givna svarsalternativen i de slutna frågorna styr informanterna mot ett visst svar. Genom att ställa öppna frågor i stället är det å ena sidan möjligt att undvika att styra svaren, men å andra sidan kan även de öppna frågorna vara utformade på ett ledande sätt. Vidare resulterar öppna frågor i kvalitativa, potentiellt svårtolkade data vilket i sin tur gör att en statistisk analys av svaren blir svår. (Bijvoet 2013:134.) Även om jag valde att ställa främst slutna frågor, försökte jag undvika att styra för mycket genom att lägga till ett öppet svarsalternativ där respondenter själv kunde fylla i ett alternativt svar. Därtill formulerade jag de öppna frågorna på så sätt att de inte skulle leda respondenter alltför mycket. Enligt Norrby och Nilsson (2015:44) ska man ta hänsyn till att frågan inte påbjuder ett visst svar, dvs. är av typen ”*Tycker du att det är trevligt när...?*”, utan i stället lämnar utrymme för respondenters egna funderingar, dvs. frågor av typen ”*Hur reagerar du när...?*”. Den senare typen av fråga har jag dock använt i slutna frågor också.

Enligt Norrby och Nilsson (2015:52) är dock den största nackdelen med enkäter att man inte kan veta vad som faktiskt har lett till att informanterna har svarat som de gjort. På så sätt saknas också en djupare förståelse av forskningsfrågan som t.ex. intervjuer kunde erbjuda. Å ena sidan är det möjligt att informanterna inte har förstått alla frågor rätt eller bara läst dem slarvigt, å andra sidan kan det ha hänt att de har tröttnat på att svara och således svarat slumpmässigt. Dessutom kan respondenterna eventuellt ha försökt välja vad som de antar är *rätt* svar. (ibid.) Eftersom enkäten är elektronisk och jag själv inte var på plats när informanterna fyllde i den är det möjligt att någon har fyllt i den tillsammans med en annan person vilket i sin tur också kan påverka svaren. Att ställa öppna frågor kan hjälpa uppväga bristerna, eftersom informanterna då har möjligheten att reflektera över sina svar (Norrby & Nilsson 2015:52). Dock märkte jag att även de öppna frågorna kan undvikas genom att man endast svarar med t.ex. punkt, streck eller mellanslag.

Forskningsetiken togs hänsyn till när jag utformade enkäten. Enkäten var helt anonym, dvs. de enda bakgrundsuppgifter som samlades var informanters kön, ålder och hemort. Det är således omöjligt att identifiera personer som fyllt i enkäten eller förena enskilda personer med enskilda svar. Boyd Sander och Ericsson (2015a:21) nämner två viktiga principer vilka ska beaktas när man är i kontakt med deltagarna; krav på information och krav på samtycke. Informationskravet betyder att de som deltar i studien ska få tillräckligt med information om studiens syfte, metoder samt om det eventuellt finns några risker för deltagarna. (ibid.) Jag tog hänsyn till dessa

principer genom att skriva en introduktion i början av enkäten där jag kort beskrev syftet med studien samt de uppgifter som kommer att samlas.

4 Analys

I detta kapitel redogörs för studiens resultat utgående från de tre forskningsfrågor som ställdes i kapitel 1. I avsnitt 4.1 lyfts fram de skillnader som finns mellan män och kvinnor när det gäller användning av och attityder till hälsningsordet *hejsan*. På motsvarande sätt fokuserar avsnitt 4.2 på att redovisa hur resultaten påverkas av talarens ålder. Även vissa andra svenska hälsningsord diskuteras under dessa avsnitt, ifall det kommer fram några märkbara skillnader gällande användning av dem. Hurdan påverkan den initiala hälsningen har på svarshälsningen, såväl när det gäller *hejsan* som i allmänhet, redogörs för i avsnitt 4.3.

4.1 Könsskillnader

Det som är i fokus i detta avsnitt är hur talarens kön påverkar hens användning av (avsnitt 4.1.1) och attityder till (avsnitt 4.1.2) hälsningsordet *hejsan* och potentiellt även andra hälsningsord. I tabeller redovisas resultaten för såväl män som kvinnor men även för de som rapporterat *annat* som sitt kön eller inte velat rapportera könet. Eftersom dessa personer utgör en grupp under tio personer, diskuteras resultaten för denna grupp inte vidare i själva analysen. På grund av att könsskillnader diskuteras innan åldersskillnader, redogörs i detta avsnitt även för de allmänna företeelserna.

4.1.1 Användning av *hejsan*

I tabell 3 nedan redogörs för svaren på den grundläggande frågan om huruvida man alls använder *hejsan* eller inte, enligt könet.

Tabell 3. Använder du själv någonsin hälsningsordet *hejsan*?

	Ja	Nej
<i>Kvinnor (n=257)</i>	63% (n=163)	37% (n=94)
<i>Män (n=84)</i>	63% (n=53)	37% (n=31)
<i>Annat (n=8)</i>	75% (n=6)	25% (n=2)
<i>Totalt (n=349)</i>	64% (n=222)	36% (n=127)

Som det av tabell 3 ovan framgår, är det nästan två tredjedelar av alla informanterna som angav att det i alla fall ibland använder *hejsan*. Det förekommer inga könsskillnader när det gäller sporadisk användning av *hejsan* men när det är fråga om mer aktiv användning av samma hälsning är det ett annorlunda resultat på många sätt. Detta resultat, dvs. svaren på frågan *vilken hälsning använder du oftast*, presenteras på tabell 4 nedan.

Tabell 4. Vilken hälsning använder du oftast?

	<i>Kvinnor (n=257)</i>	<i>Män (n=84)</i>	<i>Annat (n=8)</i>	<i>Totalt (n=349)</i>
<i>Hej</i>	92% (n=236)	71% (n=60)	88% (n=7)	87% (n=303)
<i>Hej hej</i>	33% (n=84)	15% (n=13)	25% (n=2)	28% (n=99)
<i>Hejsan</i>	26% (n=67)	19% (n=16)	38% (n=3)	25% (n=86)
<i>God dag</i>	9% (n=22)	18% (n=15)	25% (n=2)	11% (n=39)
<i>Tjena</i> ²	15% (n=39)	30% (n=25)	-	18% (n=64)
<i>Moj/mojn</i>	26% (n=67)	19% (n=16)	38% (n=3)	25% (n=86)
<i>Morjens</i>	9% (n=24)	48% (n=40)	25% (n=2)	19% (n=66)
<i>Hallå</i> ³	9% (n=24)	11% (n=9)	38% (n=3)	10% (n=36)

Andelen informanter som har rapporterat en aktiv användning av *hejsan* utgör en fjärdedel av alla vilket är under hälften av dem som någonsin använder *hejsan*. Vidare är det kvinnor som förefaller använda *hejsan* mer aktivt än män, dock är skillnaden relativt liten jämfört med tidigare forskning (se Nilsson m.fl. 2007:147). Bland de informanter som har rapporterat en aktiv användning av *hejsan* finns det en del olika reflektioner om varför de använder just denna hälsning. Det ska noteras att dessa reflektioner gäller även de andra hälsningsord som informanterna har rapporterat att de aktivt använder i föregående fråga.

² Även formerna *tjenare*, *tja*, *tjenis* och *tjo* räknades med

³ Även formerna *hallo*, *halloj*, *hallåj*, *hallåja*, *halåj* och *haloj* räknades med

För att visa att jag är svensktalande, så personen jag talar med kan om hen vill använda svenska, eller förstår att jag eventuellt talar lite bristfällig finska. (Kvinna, 59 år)

Beroende på eget humör, kontext och person man träffar. Hejsan mer när jag är glatt överraskad eller träffar någon jag känner oplanerat. (Kvinna, 30 år)

De är mest språkligt korrekta och alla förstår dem. De är dessutom artiga. (Kvinna, 21 år)

Därför att de är bekvämast att använda och är artiga och allmänt accepterade. (Man, 19 år)

De är lätta och korta, låter trevliga. (Kvinna, 27 år)

För att de andra är så tråkiga. (Man, 18 år)

De skapar en bra stämning. (Man, 18 år)

Den första informanten är en kvinna som tillhör den äldre gruppen. Hon har ett praktiskt skäl till att använda *hejsan*; hon vill markera att hon är svenskspråkig. Det verkar logiskt att använda *hejsan* i ett sådant syfte eftersom det tydligt är ett svenskt hälsningsord medan hälsningar som *hej*, *moj* och *morjens* lätt kan blandas ihop med motsvarande hälsningar i finskan. Detta utgör ytterligare en funktion för *hejsan* i Finland som skiljer sig från situationen i Sverige eftersom i Sverige är *hej* ett entydigt svenskt hälsningsord. Detta i sin tur kan bidra till att *hejsan* oftare används i en finlandssvensk kontext (se Nilsson & Norrby 2017:233; Nilsson m.fl. 2020). En annan kvinna i mellangruppen lyfter fram att *hejsan* enligt henne passar i situationer när man träffar en bekant person oväntat. Även ett par andra informanter nämner att de skulle kunna använda *hejsan* i sådana situationer. *Hejsan* kan således eventuellt fungera som uttryck för positiv överraskning. Vissa framhäver att *hejsan* är artigt och korrekt och därför användbart och accepterat medan andra vill använda *hejsan* för att det är ett trevligt hälsningsord som skapar en bra stämning. Det finns tydligen olika åsikter om hurdan status *hejsan* har.

De mest märkbara könsskillnaderna gäller ändå inte *hejsan*, utan *morjens*, *hej hej* och *tjena*. Skillnaderna är tydligaste i *morjens* fall, nästan hälften av alla män rapporterade att de ofta använder denna hälsning medan bara nio procent av kvinnorna gjorde det. Resultatet stämmer överens med Mara och Huldén (2000:9); *morjens* verkar vara ett mer manligt hälsningsord. När det gäller *hej hej* är situationen omvänd och resultaten tyder på att *hej hej* oftare används av kvinnor, vilket också är i linje med tidigare forskning (se Nilsson m.fl. 2007:147). Både Nilsson m.fl. (2007:147) och Nilsson m.fl. (2020) har kommit fram till att *tjena* är en manlig markör och mitt resultat är också likadant; användning av *tjena* är mer typiskt för män. *God dag* anses i sin tur vara mer kännetecknande för äldre personer (se Lindström 2000:148), vilket vidare

diskuteras i avsnitt 4.2.1, men enligt tabell 4 kan det även finnas potentiella könsskillnader. Även om siffrorna i fråga är små, är det en två gånger större andel män som rapporterade en aktiv användning av *god dag* jämfört med kvinnorna.

Hej är den klart vanligaste hälsningen bland alla olika informantsgrupper och kan således anses vara det neutrala och omarkerade hälsningsordet som det tidigare konstaterats (se t.ex. Nilsson m.fl. 2007:145). Ändå ska det noteras att det finns en skillnad på 20 procent mellan män och kvinnor. Könsskillnader gällande *hej* och eventuellt även *morjens* kan bero på prestige, dvs. att kvinnorna tenderar att överrapportera standardspråkliga former medan män gör tvärtom och potentiellt överrapporterar varianter av lägre prestige (Norrbj & Håkansson 2015:20). Å andra sidan är resultatet gällande *morjens* i linje med de studier som har kartlagt faktiskt bruk av denna hälsning (Mara & Huldén 2000:9).

Vidare presenteras det i tabell 5 nedan vilka hälsningar informanterna absolut vill undvika att använda.

Tabell 5. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda?

	Kvinnor (n=257)	Män (n=84)	Annat (n=8)	Totalt (n=349)
<i>Hej hej</i>	8% (n=20)	14% (n=12)	-	9% (n=32)
<i>Hejsan</i>	10% (n=25)	18% (n=15)	-	11% (n=40)
<i>God dag</i>	27% (n=66)	11% (n=9)	13% (n=1)	22% (n=76)
<i>Tjena</i> ⁴	47% (n=120)	29% (n=24)	50% (n=4)	42% (n=148)
<i>Moj/mojn</i>	40% (n=102)	38% (n=32)	25% (n=2)	39% (n=136)
<i>Morjens</i>	49% (n=126)	12% (n=10)	13% (n=1)	39% (n=137)

Av tabell 5 ovan framkommer att det är ganska få informanter som har rapporterat att de aldrig skulle använda *hejsan*. Däremot är *hejsan* ändå det tredje impopuläraste hälsningsordet efter *moj/mojn* och *tjena* bland männen medan bland kvinnor och totalt sett undviks även *morjens* och *god dag* oftare än *hejsan*. Det är väntat att män i något större utsträckning har rapporterat att de inte skulle använda *hejsan* eftersom det i föregående frågan var män som inte lika ofta som kvinnor var aktiva användare av *hejsan*. Detta stöder också hypotesen att *hejsan* är mer ett kvinnligt hälsningsord men eventuellt visar den låga andelen svar även att *hejsan* anses vara ett ganska neutralt hälsningsord.

⁴ Även formen *tja* (en förekomst) räknades med

Resultatet som presenteras i tabell 5 kan ses som en spegelbild av det resultatet som redogörs för i tabell 4. Det är de hälsningar som oftare aktivt används av kvinnor i föregående frågan som nu oftare undviks av män i denna fråga och tvärtom. Speciellt när det gäller *morjens* och *tjena* är skillnaderna tydliga, nästan 50 procent av kvinnorna har rapporterat att de aldrig skulle använda dessa. Som tidigare konstaterats har dessa hälsningar en manlig prägel så resultatet är inget oväntat. Dessutom är *morjens* en hälsning som bara används i Finland och kan enligt några informanterna anses vara rentav finskspråkig. Samma gäller även för hälsningarna *moj* och *mojn* som en del informanter också har rapporterat som oanvändbara. För *tjena* gäller det motsatta, denna hälsning kan uppfattas rikssvenskt eftersom den typiskt används i Sverige (se t.ex. Nilsson m.fl. 2020). Således är det mer sannolikt att hälsningar som präglas av någon viss egenskap är också sådana som vissa personer vill undvika på grund av att de inte uppfattar sig själva som en del av någon viss grupp. Vidare kan ett hälsningsords karaktär påverka vem man vill hälsa med det. Resultatet av frågan om vem man skulle kunna tänka sig hälsa med *hejsan* redogörs för i tabell 6 nedan.

Tabell 6. Vem skulle du kunna hälsa med *hejsan*?

	Kvinnor (n=257)	Män (n=84)	Annat (n=8)	Totalt (n=349)
<i>En kvinna</i>	41% (n=105)	29% (n=24)	38% (n=3)	38% (n=132)
<i>En man</i>	39% (n=99)	21% (n=18)	25% (n=2)	34% (n=119)
<i>En yngre person</i>	52% (n=133)	31% (n=26)	38% (n=3)	46% (n=162)
<i>En äldre person</i>	26% (n=66)	14% (n=12)	25% (n=2)	23% (n=80)
<i>Ett barn</i>	55% (n=142)	39% (n=33)	50% (n=4)	51% (n=179)
<i>En vän / annan bekant person</i>	67% (n=172)	43% (n=36)	50% (n=4)	61% (n=212)
<i>En obekant person</i>	14% (n=36)	13% (n=11)	25% (n=2)	14% (n=49)
<i>Vem som helst</i>	16 % (n=42)	34% (n=29)	38% (n=3)	21% (n=74)
<i>Ingen</i>	4% (n=9)	1% (n=1)	-	3% (n=10)

Som det framkommer av tabellen ovan är det oftast vänner eller andra bekanta personer, yngre personer eller barn som hälsas med *hejsan*. Eftersom *hejsan* tycks vara ett familjärt hälsningsord (se Lindström 2000:141) passar det in i bilden att största delen av alla anser *hejsan* vara en lämplig hälsning att använda vänner eller bekanta emellan. På motsvarande sätt är det endast en liten andel av båda grupperna som anser *en obekant person* vara en lämplig mottagare

för *hejsan*. Resultatet tyder även på att *hejsan* har en viss koppling till mottagarens ålder; det är mer sannolikt att yngre, speciellt barn, hälsas med *hejsan*. Mottagarens kön verkar däremot inte ha en betydande inverkan på användningen av *hejsan*. Detta indikeras av att det inte finns några stora skillnader inom grupper, dvs. kvinnorna respektive männen är ungefär lika benägna att hälsa både kvinnor och män med *hejsan*. Vissa informanter har kryssat för varken alternativet *en kvinna* eller *en man* och det kan förklaras på två olika sätt. Å ena sidan är det informanter som antingen har valt alternativet *vem som helst* eller *ingen* medan det å andra sidan finns informanter som bara har valt ett alternativ, såsom *en yngre person* eller *en vän eller annan bekant person*. Om en informant bara har valt t.ex. alternativet *en yngre person* eller *ett barn* tolkar jag det som så att det inte har betydelse om mottagaren är en man eller en kvinna, utan det är bara åldern som är avgörande.

Det finns en del skillnader mellan män och kvinnor i fråga om vem man skulle kunna tänka sig hälsa med *hejsan*. Å ena sidan verkar kvinnor vara mer benägna att hälsa alla målgrupper med *hejsan* medan män har valt alternativet *vem som helst* i tydligt större utsträckning. På så sätt kan det att män inte har kryssat för några av de andra alternativen lika ofta bero på att det inte spelar någon roll vem mottagaren är, och därför har de bara valt alternativet *vem som helst*. Det är en mycket mindre andel av kvinnorna som har svarat att de skulle kunna hälsa vem som helst med *hejsan*. Som det av tabell 4 kommer fram är det ändå kvinnor som oftare använder *hejsan*. Således kan kvinnorna möjligen ha en mer rättvisande bild av vem de faktiskt skulle hälsa med *hejsan*.

4.1.2 Attityder till *hejsan*

I tabell 7 nedan redovisas informanternas rapporterade reaktioner på att bli hälsad med *hejsan*, enligt könet. Det som tydligt framkommer av tabell 7 är att de flesta har en positiv eller åtminstone neutral reaktion till denna hälsning. Emellertid är det också ca en tredjedel som har svarat att deras reaktion beror på situationen eller på personen som uttrycker hälsningen. Det är en lite större andel kvinnor som har rapporterat att reaktionen är beroende på eventuella andra faktorer medan det är en lite större andel män som i sin tur har konstaterat att *hejsan* inte väcker några känslor hos dem. Det förefaller vara så att män möjligen har en ännu mer neutral attityd till *hejsan* jämfört med kvinnor. Denna tolkning stämmer även överens med den föregående frågan där det också var män som i högre grad ansåg att de skulle kunna hälsa vem som helst med *hejsan*.

Tabell 7. Hur reagerar du om någon hälsar dig med *hejsan*?

	Kvinnor (n=257)	Män (n=84)	Annat (n=8)	Totalt (n=349)
<i>Det känns trevligt</i>	38% (n=97)	36% (n=30)	50% (n=4)	38% (n=131)
<i>Det väcker inte några känslor hos mig</i>	28% (n=72)	33% (n=28)	25% (n=2)	29% (n=102)
<i>Jag tycker inte om det</i>	2% (n=5)	1% (n=1)	-	2% (n=6)
<i>Jag blir överraskad/förvirrad</i>	3% (n=8)	7% (n=6)	-	4% (n=14)
<i>Det beror på situationen/tilltalaren</i>	29% (n=75)	23% (n=19)	25% (n=2)	28% (n=96)

Dock är det männen som en aning oftare har rapporterat att det är överraskande eller förvirrande om någon hälsar med *hejsan*. Dessa informanter förklarar deras reaktion genom att påpeka att det är väldigt sällan någon använder denna hälsning. Reaktionen verkar således inte bero på hurdan *hejsan* som hälsning är utom snarare på att det inte används. Detta i sin tur kan bero på att män i allmänhet mer sällan använder *hejsan* (se tabell 4). Överraskningen förefaller ändå vara en i alla fall neutral reaktion, dvs. det är ingen negativ överraskning, bara oväntat, enligt några även på ett positivt sätt. Här följer några svar på frågan *varför reagerar du så* från de män som hade valt denna alternativ:

För att det inte är ett ord som man träffar på hemskt ofta. (Man, 18 år)

Hejsan är en ganska ovanlig hälsning så jag skulle antagligen bli lite överraskad, men på ett positivt sätt. (Man, 21 år)

Även större del av kvinnorna motiverar överraskningen på motsvarande sätt, dvs. genom att påpeka att man sällan träffar detta hälsningsord:

Kan inte komma på att någon skulle hälsa så, även om det ju inte är ett konstigt ord i sig, så skulle jag kanske ändå bli lite överraskad. Skulle kanske hellre använda det i skrift i informella sammanhang. (Kvinna, 40 år)

För jag hör inte det så ofta. (Kvinna, 19 år)

Inte så många som använder det då skulle reagera. (Kvinna, 17 år)

I tabell 8 finns en framställning av hurdana ord informanterna anser beskriva *hejsan* bäst. Indelningen mellan de olika alternativen ger insikter om hurdan syn man har på *hejsan* som hälsning, dvs. om det ses som ett positivt, neutralt eller mer negativt färgat hälsningsord.

Tabell 8. Vilka av dessa beskriver hälsningsordet *hejsan* bäst enligt dig?

	Kvinnor (n=257)	Män (n=84)	Annat (n=8)	Totalt (n=349)
<i>Informell</i>	51% (n=132)	43% (n=36)	63% (n=5)	50% (n=173)
<i>Formell</i>	5% (n=13)	4% (n=3)	-	5% (n=16)
<i>Avslappnad</i>	67% (n=171)	60% (n=50)	88% (n=7)	65% (n=228)
<i>Artig</i>	13% (n=34)	12% (n=10)	-	13% (n=44)
<i>Neutral</i>	25% (n=64)	30% (n=25)	25% (n=2)	26% (n=91)
<i>Oartig</i>	2% (n=4)	2% (n=2)	-	2% (n=6)
<i>Trevlig</i>	54% (n=138)	51% (n=43)	75% (n=6)	54% (n=187)
<i>Fånig</i>	28% (n=71)	31% (n=26)	13% (n=1)	28% (n=98)
<i>Familjär</i>	45% (n=115)	35% (n=29)	63% (n=5)	43% (n=149)

Enligt majoriteten av informanterna är *hejsan* ett avslappnat, trevligt och informellt hälsningsord, som det av tabell 8 ovan framkommer. Därtill anses även *familjär* beskriva *hejsan* väl enligt nästan hälften av informanterna. Dock är det en större andel kvinnorna som har valt dessa alternativ medan män i sin tur har valt alternativet *neutral* något oftare än kvinnor. Detta kan potentiellt bero på, eller å andra sidan vara orsaken till, att kvinnorna också använder *hejsan* något oftare än män. I tidigare studier framställs *hejsan* allt oftast som informellt (se t.ex. Nilsson m.fl. 2007:142). Att ännu större andel informanterna har valt alternativen avslappnad och trevlig talar om att man eventuellt har relativt positiva attityder till *hejsan*. Detta är dock lite motstridigt med det att det ändå är så få som aktivt använder *hejsan* (se tabell 4). Eventuellt kan det vara så att *hejsan* anses vara *för* avslappnat för att använda i allmänna sammanhang och vidare kan den avslappnade prägeln i vissa sammanhang vara rentav negativt.

Även om de positiva alternativen dominerar i svaren så har nästan en tredjedel av både männen och kvinnorna också valt alternativet *fånig*. Fånig kan ses som ett mer negativt alternativ eftersom det också enligt *Svensk ordbok* utgiven av Svenska Akademien ”ger intryck av att vara löjlig eller dum”. Även Nilsson m.fl. (2007:154) nämner att flera av informanterna i deras studie anser *hejsan* vara *töntigt*. Ett par av informanterna i denna studie beskriver *hejsan* även som *löjligt*, *hurtigt* samt *fjantigt*. Varför man anser så kan potentiellt bero på att *hejsan* kan användas i annat syfte än bara som hälsningsord. Enligt SO är *hejsan* ”ett (extra) informellt

hälsnings- eller avskedsord” men även *”uttryck för munterhet och lössläppthet”* och kan således användas i yttranden såsom *”hejsan, där ramlade en till i vattnet”*. Vidare finns det även uttryck som *hejsan svejsan* och *hejsan hoppsan*. Den senare är också välbekant från julsången *Mössens julafton*, där det sjungs *”hejsan hoppsan fallerallera”*. Sådana yttranden och användningar av *hejsan* kan bidra till att det som hälsningsord anses som skämtsamt och då t.o.m. fänigt eller löjligt.

4.2 Åldersskillnader

I detta avsnitt redogörs för hurdan inverkan talarens ålder har på hens användning av och attityder till hälsningsordet *hejsan*. Resultaten analyseras utgående från tre olika åldersgrupper vilka jag i analysen kallar för *den yngre gruppen*, *mellangruppen* och *den äldre gruppen*. Även vissa andra svenska hälsningsord diskuteras.

4.2.1 Användning av *hejsan*

I tabell 9 nedan redovisas hur informanterna i olika åldersgrupper har svarat på frågan om huruvida de alls använder *hejsan*.

Tabell 9. Använder du själv någonsin hälsningsordet *hejsan*?

	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>
<i>17–29 år (n=189)</i>	61% (n=115)	39% (n=74)
<i>30–49 år (n=74)</i>	70% (n=52)	30% (n=22)
<i>50 år – (n=86)</i>	64% (n=55)	36% (n=31)
<i>Totalt (n=349)</i>	64% (n=222)	36% (n=127)

Det verkar inte finnas några stora åldersskillnader när det gäller sporadisk användning av hälsningsordet *hejsan*, som det framkommer av tabell 9 ovan. Ändå är det informanter som tillhör mellangruppen (30–49 år) som i något större utsträckning har rapporterat att de i alla fall då och då använder *hejsan*. Däremot har den yngre gruppen största andelen informanter som har rapporterat att de aldrig använder *hejsan*. Emellertid är det också de yngre som mest sannolikt *aktivt* använder denna hälsning (se tabell 10 nedan). Distributionen mellan de olika åldersgrupperna är inte lika jämn gällande aktiv användning av *hejsan* och resultatet stämmer således inte helt överens med tidigare forskning där det konstateras att *hejsan* används

oberoende av personens ålder (se Nilsson m.fl. 2007:149, Nilsson m.fl. 2020). Dock är det ändå en lagom del av alla åldersgrupper som rapporterat att de aktivt använder *hejsan* så det stämmer att alla åldersgrupper använder ordet men ändå inte i lika stor utsträckning. Det är lite oväntat äldre personer (50 år eller äldre) som något oftare initierade med *hejsan* i Nilsson m.fl. (2007:149) medan i denna studie har informanter i samma åldersgrupp i tydligt minsta utsträckning rapporterat att de aktivt använder *hejsan*.

Tabell 10. Vilken hälsning använder du oftast?

	17–29 år (n=189)	30–49 år (n=74)	50 år – (n=86)	Totalt (n=349)
<i>Hej</i>	82% (n=155)	97% (n=72)	88% (n=76)	87% (n=303)
<i>Hej hej</i>	36% (n=68)	28% (n=21)	12% (n=10)	28% (n=99)
<i>Hejsan</i>	29% (n=55)	22% (n=16)	17% (n=15)	25% (n=86)
<i>God dag</i>	8% (n=15)	11% (n=8)	19% (n=16)	11% (n=39)
<i>Tjena</i> ⁵	26% (n=49)	12% (n=9)	7% (n=6)	18% (n=64)
<i>Moj/mojn</i>	18% (n=34)	34% (n=25)	32% (n=27)	25% (n=86)
<i>Morjens</i>	20% (n=37)	16% (n=12)	20% (n=17)	19% (n=66)
<i>Hallå</i> ⁶	14% (n=26)	11% (n=8)	2% (n=2)	10% (n=36)

I reflektionerna över varför man väljer att använda just *hejsan* och eventuella andra hälsningsord var det typiska svaret att de är sådana hälsningar som man har blivit vana vid, att de *passar bra i munnen* eller att de är lätta att använda. Det finns ändå några mer ingående svar där t.ex. målgruppen eller hälsningens karaktär diskuteras. Jag diskuterar dessa uttalanden av några yngre informanterna härnäst.

Det låter bra och "universellt". (Kvinna, 28 år)

Går att använda med alla åldrar. (Kvinna, 24 år)

God dag känns för officiellt, tjena för rikssvenskt. hej/moi är neutrala, och hejsan använder jag om jag talar med barn/åldringar, eller annars försöker leka mer pigg än vanligt. (Annat, 23 år)

Att *hejsan* låter universellt är ett intressant svar speciellt då det även finns informanter som nämner att de *inte* använder *hejsan* just på grund av att det antingen låter för svenskt eller eventuellt sådant som en finskspråkig skulle använda. Här finns det tydliga ålderskillnader; de

⁵ Även formerna *tjenare*, *tja*, *tjenis* och *tjo* räknades med

⁶ Även formerna *hallo*, *halloj*, *hallåj*, *hallåja*, *halåj* och *haloj* räknades med

informanter som anser *hejsan* vara rikssvenskt tillhör alla den yngre gruppen medan de som tycker att *hejsan* används av *finskspråkiga som vill tala svenska* tillhör den äldre gruppen:

Ordet känns för svenskt och utdraget. (Kvinna, 19 år)

Hejsan låter för fint/gulligt/svenskt. (Kvinna, 19 år)

Det låter jättesvenskt i mina öron. (Man, 19 år)

De påminner enligt mig för mycket om Sverigesvenska. (Man, 18 år)

En finskspråkig som vill tala svenska. (Kvinna, 60 år)

Då jag svarade att jag använder hejsan är det för att jag gör det med en del finskspråkiga vänner som då själva inleder med hejsan, vilket leder till att jag svarar lika tillbaka. Själv skulle jag dock aldrig inleda med ett hejsan. (Kvinna, 46 år)

Det verkar också finnas motstridiga åsikter om huruvida *hejsan* är ett åldersneutralt hälsningsord. Ovan nämner en yngre kvinna att hon använder *hejsan* eftersom det går att använda oberoende av åldern medan en annan yngre kvinna noterar att det är specifikt barn och äldre personer som kan hälsas med *hejsan*. Det som dock framkommer av båda svaren är att mottagarens ålder är något som ska tas hänsyn till. Jag diskuterar mottagarperspektiven vidare under tabell 12.

Vissa åldersskillnader gällande de andra hälsningsorden är också värda att lyfta fram. Den yngre gruppen har den minsta andelen aktiva användare av *hej* men det kan eventuellt förklaras med att de yngre då aktivare använder andra, mer avslappnade hälsningsord, såsom *hej hej*, *hejsan*, *tjena* och *hallå*. Att det är informanterna i den äldre gruppen som oftast använder den formella hälsningsfrasen *god dag*, medan informanterna i den yngre gruppen gör det minst, är väntat eftersom likadana resultat finns också i tidigare forskning. Att använda *god dag* anses typiskt vara mer kännetecknande för just äldre personer. (Se t.ex. Nilsson m.fl. 2007:149.) *Morjens* verkar i sin tur vara ganska åldersneutralt medan de andra finlandssvenska varianterna *moj* och *mojn* oftare används av mellangruppen och den äldre gruppen.

I tabell 11 redovisas vilka hälsningsord informanterna i de olika åldersgrupperna absolut inte vill använda.

Tabell 11. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda?

	17–29 år (n=189)	30–49 år (n=74)	50 år – (n=86)	Totalt (n=349)
<i>Hej hej</i>	6% (n=12)	8% (n=6)	16% (n=14)	9% (n=32)
<i>Hejsan</i>	12% (n=22)	11% (n=8)	12% (n=10)	11% (n=40)
<i>God dag</i>	30% (n=56)	20% (n=15)	6% (n=5)	22% (n=76)
<i>Tjena</i> ⁷	31% (n=59)	54% (n=40)	57% (n=49)	42% (n=148)
<i>Moj/mojn</i>	48% (n=90)	35% (n=26)	23% (n=20)	39% (n=136)
<i>Morjens</i>	40% (n=76)	39% (n=29)	38% (n=32)	39% (n=137)

Det är lite över tio procent av alla åldersgrupperna som vill undvika *hejsan* totalt, som det av tabell 11 ovan framkommer. Det är intressant att jämföra resultatet med det som presenteras i tabell 9 eftersom det ändå finns vissa skillnader mellan de olika åldersgrupperna där. Där var det nästan 40 procent av de yngre som angav att de aldrig använder *hejsan* men enligt tabell 11 är det endast 12 procent som *absolut inte* skulle använda det. Det betyder att även om vissa inte använder *hejsan* anser de ändå att de eventuellt *skulle* kunna göra det i någon situation.

Både mellangruppen och den äldre gruppen undviker hälsningsordet *tjena* oftast av dessa alternativ medan för den yngre gruppen är det *moj* och *mojn* som nästan hälften av informanterna absolut inte vill använda. Det är dock intressant att jag ovan citerade yngre personer som ville undvika *hejsan* på grund av att det låter rikssvenskt medan några äldre personer inte ville använda *hejsan* eftersom de ansåg att finskspråkiga som talade svenska använde denna hälsning. Däremot är det ändå de yngre som hellre använder ett utpräglat rikssvenskt hälsningsord, *tjena*, och äldre som oftare väljer ett finlandssvenskt alternativ som *moj* eller *mojn*. Naturligtvis finns det också andra egenskaper hos dessa hälsningsord som kan påverka varför man vill använda respektive undvika dessa. En äldre informant nämner sin ålder och kön men dessutom även bostadsorten som orsaker till varför hon inte använder *hejsan*, *morjens* eller *tjena* medan en annan äldre informant undviker samma hälsningsord på grund av att de enligt henne är överdrivet gladlynta:

Hejsan säger man inte i min ålder om man bor i Helsingfors. Tjena och morjens används av killar.
(Kvinna, 75 år)

Låter maniska. Att man måste vara hemskt uppåt. (Kvinna, 72 år)

⁷ Även formen *tja* (en förekomst) räknades med

Det finns också motsatta attityder bland informanterna när det gäller dessa hälsningsords glada karaktär, det kan ses som något positivt och som orsak till att använda just dessa hälsningar:

De låter roligt, hejsan och tjena är lite gladare ord än t.ex. hej. (Kvinna, 20 år)

Att man vill eller inte vill använda något visst hälsningsord kan också bero på mottagarens egenskaper. I tabell 12 nedan redogörs för vilken typ av mottagare man gärna hälsar med *hejsan*.

Tabell 12. Vem skulle du kunna hälsa med *hejsan*?

	17–29 år (n=189)	30–49 år (n=74)	50 år– (n=86)	Totalt (n=349)
<i>En kvinna</i>	34% (n=64)	46% (n=34)	40% (n=34)	38% (n=132)
<i>En man</i>	31% (n=58)	43% (n=32)	34% (n=29)	34% (n=119)
<i>En yngre person</i>	46% (n=86)	49% (n=36)	47% (n=40)	46% (n=162)
<i>En äldre person</i>	23% (n=45)	27% (n=20)	17% (n=15)	23% (n=80)
<i>Ett barn</i>	49% (n=93)	51% (n=38)	56% (n=48)	51% (n=179)
<i>En vän / annan bekant person</i>	57% (n=108)	64% (n=47)	66% (n=58)	61% (n=212)
<i>En obekant person</i>	15% (n=29)	16% (n=12)	9% (n=8)	14% (n=49)
<i>Vem som helst</i>	24% (n=46)	16% (n=12)	19% (n=16)	21% (n=74)
<i>Ingen</i>	2% (n=3)	4% (n=3)	5% (n=4)	3% (n=10)

Av tabell 12 framgår att mottagarens kön och ålder potentiellt har största betydelse för de som tillhör den äldre gruppen. Alla åldersgrupper hälsar dock kvinnliga och yngre personer, speciellt barn, mer sannolikt med *hejsan* än män och äldre personer men de mest synliga skillnaderna mellan dessa motsatta svarsalternativen finns hos den äldre gruppen. Mottagarens ålder verkar däremot ha minsta betydelse för informanter i mellangruppen då det är nästan en tredjedel av gruppen som eventuellt skulle kunna tänka sig hälsa äldre personer med *hejsan*. Potentiellt kunde detta bero på informanternas egen ålder eftersom de nämligen befinner sig mellan den yngre och äldre åldersgruppen. Det betyder att de äldre inte är lika mycket äldre än vad de är för de yngre och på motsvarande sätt är de yngre inte lika mycket yngre än vad de är från den äldre gruppens perspektiv. Bekantskap är den mest betydande faktorn för alla åldersgrupper, dvs. man hälsar helst bekanta personer med *hejsan*. Emellertid är det även i detta fall de äldre

som verkar lägga största vikt vid mottagarens bekantskap eftersom de är informanterna i den äldre gruppen som i minsta utsträckning har valt alternativet *en obekant person*.

Den yngre gruppen kan å sin sida anses vara mest liberal eftersom de yngre har största andelen informanter som har angett att de skulle kunna hälsa vem som helst med *hejsan* och samtidigt också lägsta andelen informanterna som inte skulle kunna hälsa någon med detta även om det är väldigt små skillnader åldersgrupperna emellan i detta fall.

4.2.2 Attityder till *hejsan*

Tabell 13 nedan presenterar indelningen mellan de reaktionerna som informanterna har rapporterat att *hejsan* väcker hos dem, enligt informanternas ålder.

Tabell 13. Hur reagerar du om någon hälsar dig med *hejsan*?

	17–29 år (n=189)	30–49 år (n=74)	50 år – (n=86)	Totalt (n=349)
<i>Det känns trevligt</i>	39% (n=74)	34% (n=25)	37% (n=32)	38% (n=131)
<i>Det väcker inte några känslor hos mig</i>	31% (n=58)	31% (n=23)	24% (n=21)	29% (n=102)
<i>Jag tycker inte om det</i>	3% (n=5)	-	1% (n=1)	2% (n=6)
<i>Jag blir överraskad/förvirrad</i>	4% (n=8)	4% (n=3)	3% (n=3)	4% (n=14)
<i>Det beror på situationen/tilltalaren</i>	23% (n=44)	31% (n=23)	34% (n=29)	28% (n=96)

Det förefaller inte finnas några stora skillnader åldersgrupperna emellan när det gäller reaktioner till *hejsan* (se tabell 13 ovan). Ändå har informanterna i den yngre gruppen och mellangruppen rapporterat en neutral reaktion något oftare än de äldre. Dessutom har de som tillhör den äldre gruppen en aning oftare rapporterat att reaktionen beror på eventuella andra faktorer i tillägg till själva hälsningsordet. Detta stärker det som kom fram i föregående kapitel (se tabell 12), att mottagarens ålder, kön och bekantskap verkar ha största betydelse för de äldre informanterna. I reflektionerna nämner några av de äldre dock att även landskap eller talarens modersmål kan påverka hur situationen uppfattas:

Om en finskspråkig använder hejsan med en irriterande eller mobbade intonation, så känns det väl irriterande. Annars tycker jag att hejsan är ganska neutral. (Man, 85 år)

Jag utgår ifrån att tilltälaren inte är från Helsingfors och gissar att hen kanske kommer från Österbotten. Att hen är klart yngre än jag själv utgår jag också från. Jag tycker hejsan är ett ganska lantligt hälsningsord men jag visar inte med en min vad jag tänker. (Kvinna, 75 år)

Om det är en icke-svensk, som här senast, utgår jag från att det är inlärt, men att hen inte känner konnotationen till fullo. (Kvinna, 69 år)

Det beror på sammanhanget, situationen, typiskt kanske mer i Sverige, hejsan svejsan kan jag använda ibland. (Kvinna, 72 år)

Om en rikssvensk skulle hälsa på det sättet skulle jag inte lägga märke till det. Men jag tycker det låter konstgjort muntert från en finlandssvensk. (Man, 57 år)

Det är intressant att denna attityd om att *hejsan* används av finskspråkiga eller *icke-svenskar* förekommer endast hos de äldre informanterna men samtidigt anser även några äldre personer att *hejsan* snarare tillhör sverigesvenskt hälsningskultur. Detta förhållningssätt förekom även bland de yngre informanterna. *Hejsan* kan eventuellt även anses vara mer typiskt för vissa landskap, i alla fall tycks det inte vara något som helsingforsare använder (se även en tidigare kommentar på sida 34). Dock ska det noteras att dessa är bara enstaka uttalanden och det kan således inte dras alltför stora slutsatser på grund av dessa men i alla fall framställer de intressanta insikter.

Om den som hälsar är bekant eller inte förefaller ändå ha största betydelse för reaktionen och det beror enligt en del äldre informanter på *hejsan*:s familjära karaktär. Den familjära naturen, dock inte något negativt i sig, begränsar de lämpliga tilltälarna till sådana som är tillräckligt välbekanta. Här följer ett par uttalanden från de äldre:

"Hejsan" känns ganska familjärt. Om en rätt så främmande person hälsar mig så, känns det litet obekvämt, för situationen känns asymmetrisk. Jag börjar undra varför en person som jag inte känner så väl hälsar på mig så. (Kvinna, 64 år)

Hejsan kan i någon situation kännas för familjär, om jag inte känner personen i fråga särskilt väl. Då kan det vara lite förvirrande. Om det är en gammal vän, så kan "hejsan" uppfattas som lite lekfullt, och då blir man på gott humör. Hejsan väcker helt klart mera känslor än andra hälsningsord gör. (Kvinna, 65 år)

Det kommer således tydligt fram från olika svar att speciellt de äldre anser att *hejsan* inte passar in i alla situationer. Däremot är det endast en äldre informant, och några stycken yngre, som har uttalat att de faktiskt inte tycker om att någon tilltäl dem med denna hälsning oberoende

situationen eller tilltalaren. På så sätt kan det påstås att det verkar vara ytterligen ovanligt att en person skulle ha en helt och hållet negativ attityd till *hejsan*. Det förefaller vanligare att *hejsan* potentiellt inte uppskattas i vissa situationer medan i andra tycks den ändå vara trevligt, eller i alla fall neutralt.

Även i denna fråga är det de yngre som i minsta grad verkar bry sig om utomspråkliga faktorer eftersom det endast är en knapp fjärdedel som har angett att deras reaktion är betingad på situationen eller tilltalaren. Dessutom har den yngre gruppen största andelen informanterna som tycker om att bli hälsad med *hejsan*. Det kan potentiellt finnas en koppling mellan att de yngre informanterna oftare använder *hejsan* och samtidigt verkar också ha de mest positiva attityderna till det. Å ena sidan kan de positiva attityderna bero på att de yngre oftare använder hälsningen och således är med vana vid det och därför kan ha en mer positiv inställning till *hejsan*. Å andra sidan kan det vara så att de yngre oftare använder *hejsan* på grund av att de har positiva attityder till det av någon annan anledning. Eventuellt kan det också vara så att dessa två har inget att göra med varandra eftersom det även finns yngre informanter som har rapporterat att de aldrig använder *hejsan* själv men ändå tycker att det känns trevligt om någon annan hälsar dem med det. Huruvida *trevlig* eller andra adjektiv beskriver *hejsan* väl enligt informanterna presenteras närmare i tabell 14 nedan.

Tabell 14. Vilka av dessa beskriver hälsningsordet *hejsan* bäst enligt dig?

	17–29 år (n=189)	30–49 år (n=74)	50 år– (n=86)	Totalt (n=349)
<i>Informell</i>	38% (n=71)	72% (n=53)	57% (n=49)	50% (n=173)
<i>Formell</i>	7% (n=13)	-	3% (n=3)	5% (n=16)
<i>Avslappnad</i>	65% (n=122)	76% (n=56)	60% (n=50)	65% (n=228)
<i>Artig</i>	10% (n=19)	12% (n=9)	7% (n=6)	13% (n=44)
<i>Neutral</i>	31% (n=59)	20% (n=15)	20% (n=17)	26% (n=91)
<i>Oartig</i>	1% (n=2)	4% (n=3)	1% (n=1)	2% (n=6)
<i>Trevlig</i>	61% (n=116)	50% (n=37)	40% (n=34)	54% (n=187)
<i>Fånig</i>	29% (n=55)	34% (n=25)	21% (n=18)	28% (n=98)
<i>Familjär</i>	37% (n=70)	55% (n=41)	44% (n=38)	43% (n=149)

Av tabell 14 framkommer att de två mest beskrivande orden för *hejsan* enligt den yngre gruppen är *avslappnad* och *trevlig* medan enligt både mellangruppen och den äldre gruppen är dessa ord *avslappnad* och *informell*. Inom alla grupper är dessa förutnämnda de två tydligt populäraste alternativen. *Informell* kommer på tredje plats enligt de yngre informanterna men ser man på

andelen svar är det en stor skillnad mellan den yngre gruppen och de två andra grupperna. Medan en tydlig majoritet av både mellangruppen och den äldre gruppen anser att *hejsan* är informell, är det under 40 procent av de yngre som har en likadan åsikt. Vidare finns det också likadana åldersskillnader gällande beskrivningen *familjär*, dock är skillnaderna inte lika skarpa. Dessa skillnader kan möjligen anknytas till att de yngre utgör en större andel av de informanter som anser *hejsan* vara neutralt än vad de två andra grupperna. Dessutom kan *informell* och *familjär* ses som begränsande faktorer, dvs. ett hälsningsord med sådana egenskaper går inte att använda i vilka som helst sammanhang. Således har vissa informanter kanske inte velat kryssa för dessa alternativ om de anser att *hejsan* är användbart även i icke-familjära eller icke-informella situationer. Enligt det som tidigare kom fram (se tabell 12) är det just de yngre informanterna som mer sannolikt har en neutral inställning till *hejsan* och anser att det kan användas för att hälsa vem som helst.

När det gäller de mer negativt färgade svarsalternativen *fånig* och *oartig* är det lite överraskande informanterna i mellangruppen som en aning oftare anser att dessa ord är kännetecknande för *hejsan*. Det är oväntat eftersom det inte var några informanter i mellangruppen som i föregående frågan hade valt alternativet *jag tycker inte om det* som svar på frågan om hur man reagerar när någon hälsar en med *hejsan*. Däremot hade vissa informanter i både den yngre och äldre gruppen valt detta alternativ men ändå är det bara en procent av dessa grupper som anser *hejsan* vara oartig medan det är fyra procent av mellangruppen som anser så. Dock kan det visserligen finnas andra skäl att inte tycka om *hejsan* än att det skulle vara oartigt. Dessutom är det ändå väldigt låga andelar som diskuteras när det gäller oartigheten så dessa skillnader kan också vara rentav slumpmässiga.

Vidare är det möjligt att upptäcka potentiellt negativare attityder genom att notera att den äldre gruppen har lägsta andelen informanter som har valt alternativet *trevlig*. Det är 40 procent av den äldre gruppen som ser *hejsan* som trevligt medan det är hälften av mellan gruppen och över 60 procent av den yngre gruppen som menar så. Å andra sidan är det ca 20 procent av de äldre som anser att *fånig* beskriver *hejsan* bäst medan i de två andra grupper andra grupper är det ca 30 procent av informanterna som delar denna åsikt. Således kan det konstateras att det inte går att lyfta fram någon åldersgrupp som skulle ha en klart negativ inställning till *hejsan* men däremot förefaller den yngre gruppen ha större andel informanter med positiva eller i alla fall neutrala attityder.

4.3 Den initiala hälsningens påverkan

I detta avsnitt diskuteras på vilket sätt den initiala hälsningen potentiellt påverkar den andras val av hälsningsordet i svarshälsningen. Jag börjar med att redovisa hur situationen ser ut om den initiala hälsningen är *hejsan* och fortsätter med att diskutera hur informanterna allmänt sätt uppfattar sig anpassa sin hälsning efter den andras.

Som en slags bakgrund till diskussionen om den initiala hälsningens påverkan, presenteras i tabell 15 hur ofta informanterna hör andra personer i deras omgivning använda *hejsan*. Denna information ger inblick i hur vanligt det egentligen är att någon blir hälsad med *hejsan*.

Tabell 15. Hur ofta hör du andra använda *hejsan*?

Totalt (n=349)	
<i>Ofta</i>	14% (n=47)
<i>Då och då</i>	50% (n=173)
<i>Sällan</i>	33% (n=115)
<i>Aldrig</i>	4% (n=14)

Hälften av informanterna har valt alternativet *då och då*, dvs. något mellan ofta och sällan. Det tyder på att informanterna ändå har några erfarenheter av att bli hälsade med *hejsan* vilket är positivt med tanke på den följande frågan som kartlägger hur man skulle svara på hälsningen. Dock är det en tredjedel som har rapporterat att *hejsan* sällan används i deras omgivning. Däremot är det endast fyra procent som har rapporterat att de *aldrig* hör andra använda *hejsan* så det betyder att största delen av informanterna i alla fall enstaka gånger har stött på att andra använder *hejsan* och har således någon erfarenhet att reflektera över.

I tabell 16 och 17 nedan redovisas svaren på frågan om vilken hälsning man sannolikt skulle välja som svar på *hejsan*. I tabell 16 är svaren indelade enligt könet och i tabell 17 enligt åldern. Även svarsalternativen *moj/mojn* samt *god dag* fanns med i enkäten men resultatet för dessa redovisas inte i tabellerna eftersom det endast var enstaka informanterna som valde dessa och därför är det inte relevant att lyfta fram dem. Varför dessa hälsningar inte anses som potentiella svar på *hejsan* diskuterar jag senare i detta avsnitt.

Tabell 16. Om någon hälsade dig med hejsan hur skulle du sannolikt svara?

	Kvinnor (n=257)	Män (n=84)	Annat (n=8)	Totalt (n=349)
<i>Hej</i> ⁸	45% (n=116)	42% (n=35)	38% (n=3)	44% (n=154)
<i>Hej hej</i>	33% (n=84)	18% (n=15)	50% (n=4)	30% (n=103)
<i>Hejsan/Hejsan hejsan/Nå hejsan</i>	13% (n=33)	12% (n=10)	-	12% (n=43)
<i>Tjena</i>	4% (n=10)	6% (n=5)	12% (n=1)	5% (n=16)
<i>Morjens</i>	2% (n=4)	12% (n=10)	-	4% (n=14)

Tabell 17. Om någon hälsade dig med hejsan hur skulle du sannolikt svara?

	17–29 år (n=189)	30–49 år (n=74)	50 år– (n=86)	Totalt (n=349)
<i>Hej</i> ⁹	35% (n=67)	49% (n=36)	60% (n=52)	44% (n=154)
<i>Hej hej</i>	32% (n=60)	30% (n=22)	24% (n=21)	30% (n=103)
<i>Hejsan/Hejsan hejsan/Nå hejsan</i>	12% (n=22)	15% (n=11)	12% (n=10)	12% (n=43)
<i>Tjena</i>	8% (n=15)	1% (n=1)	-	5% (n=16)
<i>Morjens</i>	6% (n=12)	-	2% (n=2)	4% (n=14)

I tabell 16 och 17 ovan kan man se att det vanligaste sättet att svara på *hejsan* är med det vanligaste hälsningsordet *hej*. Detta gäller för såväl män som kvinnor, yngre som äldre och det var också förväntat på grund av *hej*:s ställning som det allmänna neutrala hälsningsordet (se t.ex. Mara & Huldén 2000:7–8). Dock finns det vissa skillnader, speciellt mellan de olika åldersgrupperna. Sannolikheten att välja *hej* verkar växa med åldern, dvs. ju äldre man är desto större är chansen att man väljer att svara på *hejsan* med det neutrala *hej*. Av den yngre gruppen är det bara lite över en tredjedel som har rapporterat att de skulle välja *hej* medan det i den äldre gruppen är nästan två tredjedelar. Således tyder detta potentiellt på att de äldre har en större preferens för neutrala svarsalternativ jämfört med de yngre. Män och kvinnor emellan förefaller det i sin tur inte att finnas någon märkbar skillnad.

När det gäller den dubblerade formen *hej hej* finns det däremot en tydlig indelning mellan män och kvinnor. *Hej hej* präglas av att vara kvinnligt (Nilsson m.fl. 2007:147) och det syns också i resultaten eftersom det är en betydligt större andel kvinnor som har rapporterat att de skulle

⁸ Här ingår också två stycken "*nå hej*" samt ett "*hej själv*" och "*nå men hej*"

⁹ Läs ovanstående fotnot.

svara på *hejsan* med *hej hej* jämfört med män. Vissa åldersskillnader kan också upptäckas, i motsats till *hej* används *hej hej* något oftare av de yngre informanterna. Det finns en tydlig gräns mellan de som är under 50 år och de som är över. Ett par yngre informanter poängterar att det är på grund av att *hejsan* är ett avslappnat hälsningsord som man även själv vill välja något avslappnat i svarshälsningen:

Hejsan är ganska informellt ord, och därför skulle jag använda något neutralt och avslappnat ord också. (Kvinna, 22 år)

Hejsan är mer avslappnat än hej, så är den andra personen avslappnad kan man även vara det själv. (Kvinna, 21 år)

Detta kan vara en potentiell förklaring till varför de yngre något oftare skulle välja *hej hej* i stället för *hej* jämfört med de äldre. *Hej* är definitivt neutralt men det präglas inte av att vara speciellt avslappnat, medan *hej hej* eller ett reciprokt *hejsan* kan anses vara det.

Det som är intressant är att det inte finns några märkbara skillnader mellan de olika könen eller åldersgrupperna när det gäller *hejsan*, även om *hejsan* i likhet med *hej hej* kan anses vara ett kvinnligt hälsningsord (Mara & Huldén 2000:8; Nilsson m.fl. 2007:147). En möjlig förklaring är att det kan kännas mer neutralt att upprepa *hejsan* efter att någon annan först har initierat med det. Det är ändå en relativt liten andel som skulle besvara *hejsan* med *hejsan* och det stämmer överens med tidigare forskning; enligt Nilsson m.fl. (2020) är det inte ofta man väljer att återanvända *hejsan*. Ett par informanter uttrycker sig på följande sätt:

Ja, svarar ofta på samma sätt men inte då det gäller "hejsan" som jag inte primärt använder. (Kvinna, 39 år)

Ganska ofta svarar jag med samma hälsningsord som den andra använt, men det känns konstig att repetera "hejsan", vet inte varför. (Kvinna, 25 år)

En förklaring till varför man inte så ofta återanvänder *hejsan* kan således vara att man inte använder *hejsan* i några andra situationer heller och därför känns det onaturligt. Dock är det 64 procent av alla informanterna (se tabell 3 och 9) som har angett att de i alla fall ibland använder *hejsan*. Att endast 12 procent skulle svara på *hejsan* med ett reciprokt *hejsan* kan således inte förklaras av att man inte överhuvudtaget använder *hejsan*. En annan informant yttrar sig så här om varför hon inte återanvänder *hejsan*:

Svårt att säga, man är ju inte så medveten om hur man verkligen talar. Men jag kanske tenderar att upprepa samma hälsningsord om det är "hej" eller "moi" men om det är "hejsan" skulle jag kanske inte upprepa samma ord för att det är inte lika neutralt och det skulle låta som om jag apade efter den andra. (Kvinna, 38 år)

Hejsan är enligt denna informant inte ett lika neutralt hälsningsord som de korta och enkla *hej* och *moi* varför hon anser att upprepning av ordet inte låter naturligt, utan som om hon skulle härma den andra. Å ena sidan är *hejsan* till sin form något längre än de flesta andra, såsom just *hej*, *moj* och *mojn* och dessutom även mer komplext än den dubblerande formen *hej hej*. Å andra sidan karaktäriseras *hejsan* som ett familjärt hälsningsord (se Lindström 2000:141) vilket gör att det inte är lika neutralt som *hej* eller det dubblerade *hej hej*. Dock finns det även motsatta uppfattningar hos andra. Även om *hejsan* inte explicit nämns i kommentaren, kan det också anses vara ett ovanligare hälsningsord.

Ett ovanligare hälsningsord kan smitta, t.ex. morjens. (Kvinna, 54 år)

Åldersskillnader är ganska tydliga när det gäller de informella hälsningsorden *morjens* och *tjena* som svarsalternativ till *hejsan*. Det är nästan enbart informanter i den yngre gruppen som kan föreställa sig att använda dessa hälsningsord som svar på *hejsan*. Det är dock intressant att i fråga om *vilken hälsning man använder oftast* så är det i princip ingen skillnad mellan de olika åldersgrupperna när det gäller *morjens* (se tabell 10). Detta kan tyda på att *morjens* inte anses som ett lämpligt svar på *hejsan* av de två äldre grupperna. Det är dock en väldigt liten andel av även den yngre gruppen, jämfört med de 20 procent som annars skulle använda *morjens* (se tabell 10). Både *tjena* och *morjens* används även mer sannolikt av en man, dock är skillnaden mellan män och kvinnor relativt liten när det gäller *tjena* medan den å andra sidan är väldigt tydlig när det gäller *morjens*. Resultatet är i linje med det som allmänt sett gäller för dessa; *tjena* används typiskt av yngre personer (se Nilsson m.fl. 2007:149) medan båda är mer kännetecknande för män (se Nilsson m.fl. 2007:147; Mara & Huldén 2000:8).

Av tabellerna 16 och 17 framgår det även att alla de hälsningsord som informanterna kunde tänka sig att använda som svar på *hejsan* är antingen neutrala (*hej*) eller mer informella. Bland svaren fanns dock två enstaka *god dag* samt ett par variationer av *hallå* och *moj*. De två senare tillhör båda den mer informella kategorien och kunde således anses vara potentiella svarsalternativ till *hejsan*. Att *hallå* inte används oftare är föga överraskande eftersom det överhuvudtaget bara är 10 procent (se tabell 4 och 10) av alla informanterna som har rapporterat

att de ofta använder denna hälsning. Däremot är det 25 procent av alla och över 30 procent av de två äldre grupperna som har angett att de ofta använder *moj* eller *mojn*. Det är således osannolikt att så få skulle välja någon av dessa hälsningar som svar på *hejsan*. Potentiellt beror det på att *moj* eller *mojn* inte har något gemensamt med *hejsan*. Det som jag menar med detta är att de två populäraste alternativen *hej* och *hej hej* har samma förled som *hejsan* (hej-) och är även annars de två mest använda hälsningsorden bland alla informanter (se tabell 4 och 10). Visserligen är både *tjena* och *morjens* tvåstaviga såsom *hejsan* samt har även samma betoning i uttalet, dvs. tyngd på den första stavelsen. En informant yttrar sig om hur längden potentiellt påverkar valet av hälsningsord; det kan finnas en tendens att välja ett lika långt hälsningsord.

Jag speglar ofta längden på hälsningen (ganska omedvetet). (Annat, 21 år)

Till tabell 18 har jag samlat de mest frekventa svaren på den öppna frågan om huruvida den initiala hälsningen möjligen påverkar ens eget val av hälsningsord och på vilket sätt. På grund av att frågan var öppen fanns det inga helt likadana svar men ändå upprepades vissa teman i flera av svaren och jag har således samlat dessa svar under en rubrik i tabellen. Alla svar är inte representerade här eftersom det var så få förekomster att det inte skulle vara relevant att diskutera eller lyfta fram dem här.

Tabell 18. Anser du att hur den andra hälsar påverkar ditt val av hälsningsord? Om ja, på vilket sätt?

Totalt (n=349)	
<i>Ja</i> ¹⁰	69% (n=241)
<i>Nej</i>	22% (n=76)
<i>Formaliteten påverkar</i>	21% (n=73)
<i>Använder samma/liknande ord</i>	17% (n=58)
<i>Använder inte samma ord</i>	4% (n=13)
<i>Stilnivå/energin/tonen påverkar</i>	24% (n=85)

De flesta informanter anser att den initiala hälsningen minst i någon mån påverkar deras val av hälsningsord. Det som framhävs i en del kommentarer, ungefär 20 procent av alla, är att den initiala hälsningens grad av formalitet är en faktor som påverkar det egna valet. Här följer några av svaren:

¹⁰ Alla nedanstående svar, förutom *nej*, ingår

Om den andra hälsar mer formellt som "God dag" så svarar jag på samma sätt, likaså vad gäller mera informella hälsningar. (Kvinna, 45 år)

Visst påverkar det. Om någon mot förmodan säger "god dag" måste jag besvara hälsningen lika formellt. (Kvinna, 64 år)

Ja. Det kännetecknar om mötet är formellt eller informellt. (Man, 27 år)

Det gör det absolut i vissa fall. Framför allt i mer formella situationer. Skulle någon hälsa med ett "God dag", skulle jag antagligen svara med samma hälsningsord (trots att det inte hör till min normala vokabulär) eller med det neutrala hej. Däremot inte med hejsan eller liknande som då skulle kännas för informellt. Formalitetsgraden styr. (Kvinna, 45 år)

Speciellt om den initiala hälsningen är mer formell, såsom *god dag*, verkar den ha en ganska stark inverkan på vilken hälsning man själv kan välja. En av informanterna ovan använder även verbet *måste* för att signalera att man faktiskt *ska* använda en hälsning som ligger på samma formalitetsnivå. Även en annan informant påpekar att även om hon annars inte använder hälsningsfrasen *god dag* skulle hon sannolikt använda den om någon hälsade henne med denna formella fras. Nilsson m.fl. (2020) noterar också att *god dag* är en hälsning som man ofta återanvänder. *God dag* är faktiskt den vanligaste hälsningen att repetera, om man inte räknar med det neutrala *hej* (ibid.).

Ungefär en fjärdedel av informanterna nämnde dessutom att det framför allt är tonen eller energin i den initiala hälsningen som påverkar vilken hälsning man själv väljer. Således är det inte själva hälsningen som står i fokus utan snarare sättet på hur man uttrycker den. Dessa informanter vill gärna ge ett intryck av att de är på *samma nivå* som den som hälsat först. Nedan uttrycker några informanter sina åsikter om ämnet:

Jo, det är ju ett svar på en annan hälsning, så oberoende av vilket hälsningsord jag använder, så påverkar det prosodin och tonfallet. Men säkert försöker jag matcha den andras hälsningsord, utan att jag är medveten om det. (Kvinna, 45 år)

Ibland, om hälsningsordet sägs med nån viss röst eller tonläge, alltså om det är skämtsamt eller gravallvarligt. (Kvinna, 25 år)

Kanske inte själva hälsningsordet utan i så fall tonen som den som hälsar har. (Man, 21 år)

Jo, men jag tänker inte så mycket på det i stunden. Tonen påverkar mig också. Jag slappnar av i mitt hälsningssätt om den andra personen inte heller är så högtidlig. (Kvinna, 19 år)

Ja, bl.a. tonen eller energin hos personen som hälsar påverkar hur jag hälsar tillbaka. (Kvinna, 18 år)

På ett sätt gör dom det, det beror också jättemycket på personens tonläge om personen säger hej på ett dystert sätt så kommer jag säkert bara säga hej men om den säger på ett glatt sätt kommer jag troligtvis säga hejsan glatt. (Kvinna, 18 år)

Jo. Man kopierar hens sätt att uttrycka hälsningen. Oftast. (Man, 17 år)

Det är både män och kvinnor i alla åldersgrupper som har fäst uppmärksamhet vid att det som mest påverkar hur de svarar på en hälsning faktiskt är tonen i den initiala hälsningen. En yngre kvinna ovan poängterar att även det neutrala *hej* kan ses som en glad hälsning om det sägs på *ett glatt sätt*. Uttryckssättet verkar således ha potentialen att förändra en hälsnings karaktär. En neutral hälsning kan uppfattas som glad och avslappnad och eventuellt kan även en mer formell hälsning uppfattas som skämtsam i vissa sammanhang, som det av citatet nedan framkommer. Däremot blir *hejsan* förmodligen inte ett formellt hälsningsord även om man försökte uttrycka det hur seriöst och allvarligt som helst.

Ja, god dag är formellare förutom ibland i skämtsamma eller familjärare sammanhang på skoj. (Kvinna, 72 år)

Det finns spridda åsikter gällande huruvida man ska använda samma hälsning som den som först hälsat eller inte. Dock förefaller det vara vanligare att upprepa samma hälsning än att med avsikt välja en annan hälsning. Att återanvända hälsningen är enligt några informanter ett sätt att vara artig mot den som först har hälsat:

Av artighet till den som hälsar först svarar jag med samma - markerar att vi är på samma nivå. (Man, 65 år)

Det känns artig att svara med samma hälsning eller en som är lika formell/informell. (Kvinna, 52 år)

Oftast säger man samma tillbaka för att visa något slag av respekt. (Kvinna, 49 år)

Om man svarar med ett annat hälsningsord kan det upplevas som oartigt. (Kvinna, 49 år)

En informant påpekar att genom att använda samma hälsningsord kan man signalera att man är likställd med den som hälsat först. Det verkar finnas två vägar till att göra detta, antingen genom själva hälsningsordet eller genom uttryckssättet som diskuterades ovan. Det som förefaller viktigt i båda fallen är att man ändå på något sätt visar att man ligger på samma nivå med den andra. Som jag tidigare antytt finns det ändå motsatta åsikter om detta, och vissa informanter anser att det inte är önskvärt att repetera samma hälsning:

Försöker att inte upprepa den andra. (Man, 51 år)

Frasen får gärna inte vara densamma som den andra har använt. (Kvinna, 45 år)

Jo, jag försöker att inte säga exakt samma tillbaka, förutom om man gör det på skämt. (Kvinna, 23 år)

Ja, jag skulle säga att när den andra använder något hälsningsord anser jag att jag borde använda någon annan än det samma ordet som min samtalspartner har använt. (Kvinna, 22 år)

Det finns inga explicita motiveringar till varför man inte vill använda samma hälsningsord som den som initierat samtalet men det finns vissa tänkbara orsaker till denna preferens ändå. Den första möjliga orsaken är att man inte vill låta som om man härmade den andra. Detta nämnde även en informant som orsak till varför hon inte ville återanvända *hejsan* (se sida 43). Vidare är det en fjärdedel av informanterna som anser att tonen i hälsningen är den mest avgörande delen och den ska gå ihop med tonen i svarshälsningen. Således kan vissa anse att det räcker med att anpassa tonen och att det då blir för mycket om man även använde samma hälsningsord.

5 Diskussion

Syftet med denna avhandling var att kartlägga användningen av hälsningsordet *hejsan* samt attityder till det bland finlandssvenskar. Därtill ville jag reda ut hurdan inverkan talarens kön och ålder potentiellt har på användningen av samt inställningarna till denna hälsning. Vidare var ytterligare ett syfte att redovisa hur den initiala hälsningen påverkar valet av svarshälsningen, dvs. huruvida man anpassar sin hälsning efter den andras och på vilket sätt.

Materialet i studien består av 349 enkätsvar som analyserades i de flesta frågorna utgående från informanternas kön och ålder. I analysen hade jag tre olika åldersgrupper, den yngre gruppen (under 30 år), mellangruppen (30–49 år) samt den äldre gruppen (50 år eller äldre). Enkäten bestod av åtta slutna samt fyra öppna frågor. Enkäten visade sig vara en lämplig metod för denna undersökning eftersom jag relativt snabbt kunde samla in ett stort antal svar från olika håll i Finland, några även från Sverige. I analysdelen gav alla enkätfrågor relevanta data om användning av respektive attityder till *hejsan*. Dock framstod inte frågan om *hur ofta man hör andra använda hejsan* som lika givande som de andra frågorna delvis på grund av att de olika svarsalternativen kan tolkas på olika sätt av olika informanter. Det frekventaste svaret *då och*

då kan t.ex. enligt någon informant betyda en gång i veckan och enligt en annan en gång i månaden. Ändå gav även denna fråga några inblickar i hur ofta informanterna träffar på *hejsan*.

Denna studie handlar om rapporterat bruk av *hejsan* och det ska därför tas hänsyn till att informanterna potentiellt inte har en helt rättvisande bild av hur de faktiskt använder *hejsan*. Resultaten förefaller ändå vara ganska konsekventa, dvs. samma tendenser kan lyftas fram från flera frågor. Detta ökar reliabiliteten.

5.1 Sammanfattning av resultatet

Resultaten tyder på att de flesta finlandssvenskar har relativt positiva eller minst sagt neutrala attityder till *hejsan*. Över hälften av alla informanterna anser att *hejsan* är ett avslappnat, informellt och trevligt hälsningsord. Därtill har nästan hälften (43%) rapporterat att *hejsan* enligt dem är familjärt. Även i tidigare studier av svenska hälsningsord karakteriseras *hejsan* som ett informellt och familjärt hälsningsord (se t.ex. Nilsson m.fl. 2007:142; Lindström 2000:141), så resultaten i denna studie stämmer ganska bra överens med dessa. Dessutom är det 64 procent av alla som har angett att de i alla fall ibland använder denna hälsning, vilket också är ett tecken på att inställningen till *hejsan* är tämligen positiv. Dock är andelen mycket mindre då det gäller aktiv användning; en fjärdedel av alla informanterna rapporterade att de aktivt använder *hejsan*. Det är värt att poängtera att *hejsan* ändå är det tredje populäraste hälsningsordet tillsammans med *moj/mojn* efter det neutrala *hej* och den dubblerade formen *hej hej*. Således är resultatet i linje med Nilsson m.fl. (2020) där *hejsan* var den mest frekventa av alla *icke-hej-hälsningar*, dvs. då *hej* och *hej hej* uteslöts.

Det är 28 procent av alla som har potentiellt en mer negativt färgad syn på *hejsan* eftersom det upplevs fänigt (se även Nilsson m.fl. 2007:154). Skarpt negativa attityder förekommer däremot nästan aldrig; det är endast två procent som anser *hejsan* vara oartigt och likaså två procent som hade rapporterat att de inte tycker om att bli hälsade med *hejsan*. På grund av *hejsan*:s avslappnade och informella karaktär anses det möjligen inte vara en lämplig hälsning för alla typer av mottagare. Det är således framför allt yngre personer, speciellt barn samt bekanta personer som det är tänkbart att hälsa med *hejsan*. Även enligt resultaten i Nilsson m.fl. (2007:149) förefaller det vara något vanligare att hälsa yngre personer med *hejsan*.

I tidigare studier har *hejsan* tydligt präglats av att vara kvinnligt (se t.ex. Nilsson m.fl. 2007:147) medan resultatet i denna undersökning tyder på att skillnaderna inte är lika skarpa. Det är dock kvinnorna som någorlunda oftare använder *hejsan* då det gäller aktiv användning; 26 procent av kvinnorna rapporterade att de använder *hejsan* medan den motsvarande siffran hos män var 19 procent. Nästan lika stor andel av männen (18%) rapporterade att de aldrig skulle använda *hejsan*, medan bara tio procent av kvinnorna inte skulle göra det. I så motto stämmer det alltså att *hejsan* är vanligare bland kvinnor men jag skulle ändå inte beskriva *hejsan* som helt och hållet kvinnligt eftersom skillnaderna mellan könen ändå är relativt små och dessutom fanns det inga som helst skillnader könen emellan då det gäller sporadisk användning av *hejsan*.

Det framgick av flera frågor att män oftare verkar ha en neutral, eller eventuellt likgiltig, inställning till *hejsan* jämfört med kvinnorna. Det var t.ex. en betydligt större andel män som rapporterade att de skulle kunna hälsa *vem som helst* med *hejsan*. Dessutom ansåg männen i större utsträckning att *hejsan* är ett neutralt hälsningsord och vidare hade männen någorlunda oftare en neutral reaktion på att bli hälsad med *hejsan*. Kvinnorna tycks i sin tur ha lite positivare samt mer specifika attityder till *hejsan*, dvs. kvinnorna har en aning oftare valt ord såsom *trevlig* och *avslappnad* för att beskriva *hejsan* men samtidigt är möjligen också mottagarens ålder och bekantskap av större vikt för kvinnorna. Dessutom rapporterade kvinnorna oftare att deras reaktion på *hejsan* är beroende på vem som yttrar det och i vilken situation.

Mitt resultat visar också vissa åldersskillnader i användningen av *hejsan*. Informanterna i den yngre gruppen hade oftast rapporterat att de aktivt använder *hejsan* (29%) medan det var de äldre informanterna som gjorde det minst. Det var ändå ca 20 procent av både den äldre gruppen och mellangruppen som rapporterade en aktiv användning och således verkar *hejsan* i alla fall i någon mån vara användbart inom alla åldersgrupper. Resultatet skiljer sig delvis från tidigare forskning där det noteras att *hejsan* används oberoende av personens ålder (se t.ex. Nilsson m.fl. 2020). Även om *hejsan* tydligen används av alla åldersgrupper förefaller det vara mer sannolikt att yngre personer aktivt använder detta hälsningsord. Sporadisk användning av *hejsan* rapporterades däremot oftast hos mellangruppen (30–49 år) och mest sällan bland de yngre.

Positiva och neutrala attityder förekom något oftare hos den yngre gruppen. De yngre informanterna rapporterade att de skulle kunna hälsa *vem som helst* med *hejsan* oftare än de

andra två grupperna och samtidigt beskrev de yngre också i klart större utsträckning *hejsan* som *trevligt*. Dessutom hade de yngre en aning oftare en positiv reaktion på att bli hälsad med *hejsan* och samtidigt var deras reaktion mer sällan beroende på situationen eller talaren. Det är svårare att uttala något precist om attityder hos de andra två grupperna. De äldre informanternas attityder verkar ändå vara mest beroende på situationer där *hejsan* används, dvs. de äldre fäster störst uppmärksamhet vid mottagarens respektive talarens kön, bekantskap och åldern, och således är deras reaktion på hälsningen mer beroende på dessa faktorer. Däremot hade mottagarens ålder minst betydelse för informanterna i mellangruppen som var även mest benägna att hälsa äldre personer med *hejsan*. Informanterna i mellangruppen hade också en neutral reaktion på *hejsan* lika ofta som de yngre. Det är något överraskande att mellangruppen dock i något större mån ansåg *hejsan* vara *fånigt* eller *oartigt* jämfört med de andra två grupperna. Det kan således noteras att mellangruppen verkar ha de mest varierande åsikterna om *hejsan*.

När det gäller den initiala hälsningens påverkan så kommer det tydligt fram att den initiala hälsningen har betydelse för det egna valet av hälsningsord. Det var 69 procent av alla informanterna som ansåg att den initiala hälsningen på något sätt påverkar det egna valet. Speciellt tonen och energin, dvs. uttryckssättet, samt formaliteten hos den initiala hälsningen tas ofta hänsyn till i svarshälsningen. Detta innebär att man möjligen vill välja en likadan, dvs. lika formell, lika glad eller t.ex. lika avslappnad hälsning. Å andra sidan vill man potentiellt uttrycka hälsningen på samma sätt oberoende av själva hälsningsordet. Vissa informanter ansåg att det är artigt eller passande att återanvända samma hälsning som den andra medan några hade en motsatt åsikt, dvs. att det är bättre att välja en annan hälsning än densamma som den andra har initierat med. Gemensamt för de flesta svaren var ändå att informanterna på något sätt ville visa att de är likvärdiga med den andra. Detta kan kopplas till *socialt ansikte*, dvs. att man vill samarbeta i interaktionen för att inte hota någondera samtalspartners ansikte (se Brown & Levinson 1987:61–62; Wirdehn 2013:220) och således välja en på något sätt jämlik hälsning.

Det förefaller vara rätt ovanligt att repetera *hejsan* efter ett initialt *hejsan* (se även Nilsson m.fl. 2020). Det var tolv procent av alla informanterna som rapporterade att de skulle göra det, medan en betydligt större andel hade valt antingen det vanligaste hälsningsordet *hej* (44%) eller den dubblade formen *hej hej* (30%). Speciellt den äldre gruppen prefererade det neutrala *hej*; det var 60 procent av gruppen som svarade att de skulle besvara *hejsan* med ett *hej* medan den motsvarande siffran för mellangruppen var 49 procent och för den yngre gruppen 35 procent.

Således kan det vara så att ju äldre man blir desto större preferens man har för neutrala hälsningsord. Detta stöds även av att nästan ingen av informanterna i de två äldre grupperna skulle besvara *hejsan* med ett *morjens* eller *tjena* medan det ändå är sex respektive åtta procent av de yngre som skulle kunna göra det, vilket tyder på en viss benägenhet för mer avslappnade hälsningar hos dem.

5.2 Idéer för framtida forskning

I de öppna svaren kom det fram en del intressanta uppfattningar och åsikter om *hejsan* som kunde erbjuda givande synvinklar till framtida studier över ämnet. Jag diskuterar ett par möjliga infallsvinklar nedan.

Som tidigare nämnts frågade jag inte i enkäten vilket modersmål informanterna hade, dvs. om de var svenskspråkiga, tvåspråkiga eller eventuellt finskspråkiga. Således är det möjligt att modersmålet också har en betydelse för hurdana attityder man har till *hejsan* eller huruvida man alls vill använda ordet. Det var faktiskt en del av de äldre informanterna som ansåg att *hejsan* används av personer som *inte* har svenska som modersmål, dvs. är finskspråkiga (se sida 32–33). Däremot nämnde en informant att hon använder *hejsan* just för att framhäva att svenska är hennes modersmål (se sida 25) eftersom *hejsan* tydligt är ett svenskt hälsningsord som skiljer sig från finskans *hei* eller *moi*. Det finns således ett speciellt användningssyfte för *hejsan* i Finland eftersom *hejsan* inte behövs i Sverige för att framhäva att man är svensktalande. Detta kan förklara varför *hejsan* något oftare förekommer i Finland jämfört med Sverige (se Nilsson m.fl. 2020). Å ena sidan kunde man således kartlägga på vilket sätt personens modersmål (svenska/finska) påverkar användningen av och attityderna till *hejsan* i en finlandssvensk kontext. Å andra sidan kunde det också vara av intresse att jämföra finlandssvenska och sverigesvenska personers syn på *hejsan*.

Skillnader mellan olika regioner och orter erbjuder även ett intressant uppslag till framtida studier men då skulle det vara meningsfullt att be informanterna att i enkäten fylla i både den *nuvarande hemorten* och *uppväxtorten*. Båda dessa kan ha en stor betydelse för hur man förhåller sig till olika hälsningsord beroende på vad man har blivit van vid. Utgående från vissa svar verkar det också finnas några uppfattningar om att *hejsan* är vanligare i vissa regioner än andra. Ett par informanter nämnde att enligt deras åsikt är *hejsan* inte något som helsingforsare använder (se sida 34 och 37).

Vidare kunde det vara ändamålsenligt att jämföra påverkan av olika bakgrundsfaktorer sida vid sida i analysen, dvs. indela informanterna i grupper enligt både kön och ålder samt eventuella andra bakgrundsfaktorer som region. Således kunde man redogöra för om det finns skillnader mellan t.ex. yngre kvinnor och äldre kvinnor eller om det finns några tendenser som endast förekommer hos t.ex. yngre män som bor i Nyland. Det skulle inte ha varit ändamålsenligt att göra en sådan analys i denna studie eftersom vissa informantsgrupper då hade blivit för små.

Eventuellt kunde även hälsningsfrasen *god dag* lämpa sig för vidare forskning eftersom det kom fram att användningen av frasen kan vara bunden till könet i tillägg till åldern. Det var en betydligt större andel av kvinnorna (27%) som angav att de absolut inte skulle använda *god dag* och dessutom var det männen som något oftare rapporterade en aktiv användning av denna hälsningsfras. Därtill är *god dag* betydligt mer formellt än någon annan svensk hälsningsfras och det har således en speciell ställning bland dessa.

Litteratur

Bijvoet, Ellen 2013. Språkattityder. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. 2. uppl. Stockholm: Liber. s. 122–157.

Björk, Frida 2014. *Hej, en kaffe, tack! En studie om att inleda och avsluta samtal i vanliga servicesituationer*. Examensarbete i nordiska språk. Uppsala universitet: Institutionen för nordiska språk. Hämtad 29.10.2020 från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:723813/FULLTEXT01.pdf>.

Boyd Sander, Sally & Stina Ericsson 2015a. Sociolingvistik i praktiken – inledning. I: Boyd Sander, Sally & Stina Ericsson (red.), *Sociolingvistik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. s. 11–31.

Boyd Sander, Sally & Stina Ericsson 2015b. *Sociolingvistik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Brown, Penelope & Stephen C. Levinson 1987. *Politeness: some universals in language usage*. Reiss. 1987 with corr., new introd. and new bibliogr. Cambridge: Cambridge University Press.

Einarsson, Jan 2009. *Språksociologi*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ilomäki, Heidi 2011. *"Det här var en bra betjäning!" En samtalsanalytisk studie av finlandssvenska kiosksamtal*. Avhandling pro gradu. Helsingfors universitet: Finska, finskugriska och nordiska institutionen. Hämtad 29.10.2020 från <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33561/detharva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Institutet för hälsa och välfärd / THL 2020. Aktuellt om coronaviruset. Hämtad 7.12.2020 från <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/aktuellt/aktuellt-om-coronaviruset-covid-19>.

Labov, William 1966. *The Social Stratification of English in New York City*. Washington, DC: Center for Applied Linguistics.

Lagerholm, Per 2010. *Språkvetenskapliga uppsatser*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lindström, Jan 2000. Hälsning, tack, avsked. Artighetsfraser i institutionella samtal. I: Keski-Raasakka, Kyllikki & Pirjo Söderholm (red.), *Svenskan i Finland 5*. Joensuu: Joensuun yliopisto. s. 139–149.

Lindström, Jan 2008. *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Nordstedts akademiska förlag.

Mara, Johanna & Lena Huldén 2000. *"Långväga främmande tar man i hand när man hälsar": hälsningsvanor, tilltal och omtal i Svenskfinland under 1900-talet*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Mårtensson, Eva & Jan Svensson 1988. *Offentlighetsstruktur och språkförändring*. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk.

Nilsson, Jenny & Catrin Norrby 2017. Hej, hej, hemskt mycket hej 2.0. I: Sköldberg, Emma, Maia Andréasson, Henrietta Adamsson Eryd, Filippa Lindahl, Sven Lindström, Julia Prentice & Malin Sandberg (red.), *Svenskans beskrivning 35: Förhandlingar vid trettiofemte sammankomsten, Göteborg 11–13 maj 2016*. Göteborg: Göteborgs universitet. s. 229–242. Hämtad 29.10.2020 från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-142127>.

Nilsson, Jenny, Catrin Norrby, Jan Lindström & Camilla Wide 2007. Hälsningsfrasers sociala värde i sverigesvenskt och finlandssvenskt talspråk. *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, vol. 139, s. 137–167. Hämtad 29.10.2020 från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-148789>.

Nilsson, Jenny, Norrby Catrin, Love Bohman, Klara Skogmyr Marian, Camilla Wide & Jan Lindström 2020. What is in a greeting? The social meaning of greetings in Sweden-Swedish and Finland-Swedish service encounters. *Journal of Pragmatics*, vol. 168, oktober 2020, s.1–15.

Nordberg, Bengt 2013. Vad är sociolingvistik? I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. 2. uppl. Stockholm: Liber. s.13–38.

Norrby, Catrin 2014. *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Norrby, Catrin & Gisela Håkansson 2015. *Introduktion till sociolingvistik*. 2.uppl. Lund: Studentlitteratur.

Norrby, Catrin & Jenny Nilsson 2015. Enkät. I: Boyd Sander, Sally & Stina Ericsson (red.), *Sociolingvistik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. s. 37–55.

Ohlsson, Maria 2013. Språk och genus. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. 2. uppl. Stockholm: Liber. s.158–198.

SAOB = Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien. Lund.

Schegloff, Emanuel A. 2007. *Sequence organization in interaction: A primer in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

SEO = Svensk etymologisk ordbok. Hellquist, Elof 1922. Lund.

Sundgren, Eva 2013. Språklig variation och förändring. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. 2. uppl. Stockholm: Liber. s. 77–121.

SO = Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien. Malmgren Sven-Göran 2009. Stockholm.

Tykesson-Bergman, Ingela 2006. *Samtal i butik: språklig interaktion mellan biträden och kunder*. Doktorsavhandling i nordiska språk. Stockholms universitet.

Wirdeñäs, Karolina 2013. Samtal och samtalsforskning. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. 2. uppl. Stockholm: Liber. s.199–235.

Bilaga: enkäten

Hejsan

Denna enkät kartlägger attityder till och användning av hälsningsordet ”hejsan”. I enkäten finns både flervalfrågor och öppna frågor där du själv kan motivera dina svar. Alla svar är anonyma och inga personuppgifter förutom kön, ålder och hemort samlas. Jag hoppas att du är svenskspråkig/tvåspråkig, eller annars använder svenska aktivt under din vardag. Att svara borde inte ta mer än 10 minuter, tack redan i förhand att du vill bidra till min magisteravhandling!

Bakgrund: kön

- ☐ Kvinna
- ☐ Man
- ☐ Annat/Vill inte säga

Bakgrund: födelseår (fysiffrigt)

Bakgrund: hemort

Använder du själv någonsin hälsningsordet ”hejsan”?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Vilken hälsning använder du oftast? (du kan välja flera)

- ☐ Hej
- ☐ Hej hej
- ☐ Hejsan
- ☐ God dag
- ☐ Tjena
- ☐ Moj / Mojn
- ☐ Morjens
- ☐ Annat, vad? _____

Varför väljer du just den / dessa?

Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda? (du kan välja flera)

- ☐ Hej
- ☐ Hej hej
- ☐ Hejsan
- ☐ God dag
- ☐ Tjena
- ☐ Moj / Mojn
- ☐ Morjens
- ☐ Annat, vad? _____

Varför skulle du inte använda den / dessa?

Vilka av dessa beskriver hälsningsordet ”hejsan” bäst enligt dig? (du kan välja flera)

- ☐ Informell
- ☐ Formell
- ☐ Avslappnad
- ☐ Artig
- ☐ Neutral
- ☐ Oartig
- ☐ Trevlig
- ☐ Fånig
- ☐ Familjär
- ☐ Annat, vad? _____

Vem skulle du kunna hälsa med ”hejsan”? (du kan välja flera)

- ☐ En kvinna
- ☐ En man
- ☐ En yngre person
- ☐ En äldre person
- ☐ Ett barn
- ☐ En vän eller annan bekant person
- ☐ En obekant person, t.ex. en kassör i affären
- ☐ Vem som helst

☐ Annat, vad? _____

Hur ofta hör du andra använda "hejsan"?

- ☐ Ofta
- ☐ Då och då
- ☐ Sällan
- ☐ Aldrig

Om någon hälsade dig med "hejsan" hur skulle du sannolikt svara?

- ☐ Hej
- ☐ Hej hej
- ☐ Hejsan
- ☐ God dag
- ☐ Tjena
- ☐ Moj / Mojn
- ☐ Morjens
- ☐ Annat, vad? _____

Anser du att hur den andra hälsar påverkar ditt val av hälsningsord? Om ja, på vilket sätt?

Hur reagerar du om någon hälsar dig med "hejsan"?

- ☐ Det känns trevligt
- ☐ Det väcker inte några känslor hos mig varken positiva eller negativa
- ☐ Jag tycker inte om det
- ☐ Jag blir överraskad / förvirrad
- ☐ Beror på situationen / tilltalaren

Kan du motivera varför du reagerar så? Om du valde alternativet "beror på situationen / tilltalaren", kan du gärna berätta lite mera om vilka faktorer det beror på (t.ex. kön, ålder, bekantskap), och hur du reagerar i dessa olika situationer.
